

Araştırma Makalesi (Research Article)

Yeni Düşünceler, 2020, 14: 88-115

Çağatay Karaöz¹

Orcid No: 0000-0003-2951-610X

Nilnur Tandaçgüneş Kahraman²

Orcid No: 0000-0001-5554-3668

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.

² Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Reklamcılık ABD.

sorumlu yazar: cagataykaraoz@gmail.com

Anahtar Sözcükler:

Prekarya Sınıfı, Katılımcı Kültür, Sınıf Bilinci, Ağ Toplum, Netnografik Analiz.

Keywords:

Precariat Class, Participatory Culture, Class Consciousness, Network Society, Netnographic Analysis.

Sınıf Olgusu Kapsamında Sınıf Bilinci ve Ağ Toplumunda Prekarya Sınıfının Katılımcı Kültürde Temsili: "Ofissizler" Platformu Özelinde Freelance Çalışanlar Üzerine Bir Araştırma

Representation of Precariat Class In Participating Culture In The Context Of Class Consciousness And Network Society With A Class Case: A Research On Freelance Employess On The Plattform Of The "Ofissizler"

Alınış (Received): 30.10.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 29.11.2020

ÖZ

1980'li yıllarda başlayan ve giderek ivmelenen küreselleşme süreci hayatın birçok alanında değişimleri de beraberinde getirmiştir. Yaşanan bu değişimlerin sosyolojideki yansımaları "prekarya" sınıfı; iletişimdeki yansımaları ise "katılımcı kültür" kavramlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Küreselleşme süreci ile beraber ortaya çıkan her iki kavram da interdisipliner bir çerçeveden ele alınabilir. Bu bağlamda katılımcı kültür olgusu ile prekarya sınıfı arasındaki ilişki prekarya sınıfının alt demografik sınıflarından birisini oluşturan freelance çalışanların oluşturduğu "Ofissizler" platformunun netnografik analiz yöntemiyle ele alınmasıyla ortaya konulmuştur. Ofissizler platformunun araştırmanın örnekleme olarak seçilmesi ise ülkemizdeki freelance çalışanları bir araya getiren ilk ve tek platform olmasından kaynaklanmaktadır. Yapılan analizler sonucunda katılımcı kültür olgusunun prekarya sınıfı bilinci oluşumu üzerinde etkisi olduğu, katılımcı kültür olgusunun platformların kullanım biçimi ve yapısına göre farklı düzeylerde kendisini sergilediği ve de prekarya sınıfının yaşamış olduğu birtakım zorlukları katılımcı kültür olgusunun merkezi bir konumda olduğu örgütlenmeler aracılığıyla aşma olanağına sahip olduğu ortaya konmuştur.

ABSTRACT

The globalization process that started in the 1980s and accelerated gradually brought changes in many areas of life. The reflections of these changes in sociology is the "pre-cariat" class and its reflections in communication paved the way for the emergence of "participatory culture" concepts. Both concepts that emerge with globalization can be considered from an interdisciplinary framework. In this context, the relationship between the participatory culture phenomenon and the precariat class has been revealed by using the netnographic analysis method of the "Ofissizler" platform, which is one of the sub-demographic classes of the precariat class, created by freelance workers. The fact that the Ofissizler Platform is chosen as the sample of the research is because it is the first and only platform that brings together freelance employees in our country. As a result of the analysis, it was revealed that participatory culture has an effect on the formation of class consciousness in precariat, the phenomenon of participatory culture manifests itself at different levels according to the use and structure of the platforms, and the precariat class has the opportunity to overcome some difficulties through organizations where participatory culture is at the center.

GİRİŞ

1980’li yıllardan itibaren ortaya çıkmaya başlayan ve giderek ivmelenen küreselleşme süreci, ekonomik olduğu kadar siyasal, toplumsal, teknolojik ve kültürel alanları da hızla dönüştürmüştür. Bu değişim, internet teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin etkisiyle inşa olan, içinde yaşadığımız ağ toplumunun da habercisi olmuştur. Dönüşüm bütün yaşam kürelerinde kendini göstermektedir. Bu sürecin mimarı neo-liberal dünya düzeninde yaşanan toplumsal değişimler, toplumu oluşturan bireylerin temel yaşam pratiklerini şekillendirdiği gibi sanayi devrimiyle milatlandırılan “sınıf” olgusunda da kendini göstermektedir. Ağ toplumuyla birlikte, basitçe, güvencesiz ve/veya kayıt dışı çalışan olarak tanımlanabilecek “prekarya”nın da sınıfsal bir nitelik kazanmasının önü açılmıştır. Bu noktada sınıf kavramı, kültürdeki etkileri, dijital kültürde sınıf kavramı konularına da değinme gerekliliği doğmaktadır. İletişim teknolojileri ile beraber ortaya çıkan dönüşüm süreçlerinin bir başka yansıması ise “katılımcı kültür” ifadesinde anlam bulmaktadır. Sosyoloji biliminin çalışma alanına ait, “Prekarya sınıfı” ve iletişim biliminin çalışma alanına ait “katılımcı kültür” kavramları, ağ toplumunda ortaya çıkan iki farklı sorunsal olarak önem taşımaktadır. Geçmiş Sanayi Devrimine kadar dayandırılabilir olan Prekarya kavramını teorize eden iktisat bilimci Guy Standing, kavramın tartışılmaya başlanmasını 1968 hareketleriyle milatlandırmaktadır. Guy Standing’in ifadesiyle ilk zamanlarda “güvencesizlik içerisinde öznelğin getirdiği gurur” olarak tanımlanırken, günümüzde nasıl bir anlamsal genişleme yaşadığı güncelliğini koruyan bir sorunsaldır. Küreselleşme süreci ile birlikte toplumsal alanın hemen her alanında yaşanan dönüşümler sosyal bilimcilerin de ilgisini çekmiş ve Bourdieu’den, Sennett’e; Wacquant’tan Castells’e kadar birçok sosyal bilimcinin bu yeni sürecin temellerini oluşturan esneklik kavramıyla ilişkili olarak açıklamalar yapmalarını da beraberinde getirmiştir. Bütün bu açıklamalar prekaryanın Standing tarafından ayrı bir sınıfsal kategori olarak ele alınmasına kadarki süreçte prekarya kavramına dair çeşitli özellikleri ortaya koymaları açısından önem taşımaktadırlar.

Tarihçesine bakıldığında İlk olarak Batı Avrupa’da 1 Mayıs hareketleriyle ortaya çıkan Prekarya hareketi, Japonya’nın dikkate değer bir enerji merkezi halini almasıyla küresel bir karakter kazanır. Böylece ana akım neo-liberal politikaların “mağdur”u işçi/göçmen prekarya ile yine aynı egemen kurumları ve çalışma politikalarını entelektüel bir isyankarlıkla reddeden “kahraman” prekarya ortaya çıkar. Bu durum günümüzde dijital çağın ekonomi – politikasında daha da geniş bir sosyal kesimi ilgilendiren bir kimlik kazanmıştır. Prekarya hareketine bakıldığında, modernizmin ilk zamanlarını temsil eden Fordist dönemin proleterya sınıfını inşa eden “sınıf bilinci” temelli hareketlerle aynı karakteristiği temsil etmediği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle Prekarya, post modern zamanların meta teoriyi reddeden parçalı yapısına uygun olarak, farklı demografik nitelikteki toplumsal grupları içinde barındıran yapısıyla sınırlarında bir muğlaklık içermektedir. Prekarya, etimolojik olarak Türkçeye “güvencesizlik” şeklinde çevrilmiş Fransızca “precarite” ve İngilizce “precarity / precariousness” kelimeleriyle; tarihsel kapitalizmin ürünü “proletariat/proletarya” terimine dayandığı bilinmektedir. Ancak Prekarya’nın kapsamlı bir tanımını yapabilmek için ne olmadığını söylemekle başlamak daha doğru olacaktır. Nitekim, uzun dönemli, istikrarlı, sabit-zamanlı ve ileriye dönük olarak ünvan alınımının belli olduğu, sendikalaşmanın olduğu, kolektif sözleşmelerle ekonomik ve hukuki hakları belirlenen ‘proletarya’nın bir parçası değildir. Sabit ya da öngörülebilir bir maaş, sosyal statü ve sosyal haklara sahip Orta sınıfa da dahil değildir. Prekarya genel olarak, emek piyasalarının esnekleşmesi, güvensizlik, belirsizlik ve sosyal tabakalar arasındaki risklerle sonuçlanan neo liberal politikaların bir sonucu olarak okunabilir. Bu çalışma açısından ekonomi politığın ötesinde, kültür politikalarında yeni heterojenliklerin kavramsallaştırılması için bir araç olarak da incelemeye değer bir temadır. Parçalı bir yapıya sahip ve içerisinde farklı grupları barındıran Prekarya teriminin çoğu zaman

“freelance” çalışmak ile eşanlamli olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu ifade, prekarya'nın içinde yer alan bir alt gruplamayı karşılamaktadır.

Çalışmanın tartıştığı diğer temel kavram olan “katılımcı kültür” ise iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkmış ve ekonomi-politik, sosyal ve psikolojik boyutu da içerisinde barındıran bir kavramdır. Her geçen gün prekaryanın bir alt demografik sınıfını ve bu çalışmanın da araştırma öznesini oluşturan freelance çalışan kişi sayısı artmaktadır. Öyle ki 2027 yılına gelindiğinde Amerika'daki çalışanların büyük çoğunluğunun freelance olarak çalışması beklenmektedir (Forbes, 2017). Bu yönüyle freelance çalışanların araştırma öznesi olarak seçilmiş olması, aynı zamanda keskin sınırları olmayan ve evrensel bir sorunsala işaret eden prekarya kavramı ile alakalı kültürel verilerin yorumlanması ve katılımcı kültüre etkilerinin anlaşılması adına sosyal bilimler literatürüne katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Çalışmanın iletişim perspektifine dayalı temel sorunsalını, yeni iletişim teknolojileriyle ortaya çıkan “katılımcı kültür” ve prekaryanın bir uzantısı olan freelance çalışanlar ve post modern zamanlarda kaybolan sınıf bilincine olası etkileri oluşturmaktadır. Katılımcı kültür ve onun sunduğu imkanlar freelance çalışanların bir araya gelmesine, birbirlerinden haberdar olmasına, farklı iş kolları hakkında deneyimsel ve hukuki bilgi sahibi olmasına ve dolayısıyla dayanışmasına imkan tanımaktadır. Bu önermeden yola çıkarak yapılandırılan çalışmanın araştırma evreni, Türkiye’de yaşayan freelance çalışanları, çalışma alanı ayırt etmeksizin bir araya getiren bağımsız bir çevrimiçi platform olan “Ofissizler”ler ile sınırlandırılmıştır. Katılımcı kültür olgusunun freelance çalışanlarda sınıf bilinci oluşumu üzerindeki etkisi ve bu olgunun prekarya sınıfının sosyal etkileşimi ve iletişimi üzerinde nasıl bir etkisi olduğu freelance çalışanların oluşturmuş olduğu Ofissizler platformunun netnografik yöntemle analiz edilmesi ile ortaya konmuştur. Araştırma farklı çalışma alanlarına ait temaları bir araya getirip iletişim bilimi perspektifinden konuya yaklaşarak, yeni medyanın kültürel etkilerinin sosyolojinin temel çalışma konularından biri olan sınıf olgusuna yapacağı katkı açısından özgün bir çalışma olmuştur.

Sınıf ve Sınıf Bilinci Kavramlarının Ortaya Çıkışı

On dokuzuncu yüzyılda endüstrileşme ile beraber meydana gelen birtakım dönüşümler sonucunda sınıf kavramı bu dönüşümleri açıklama noktasında kullanılmaya başlanmıştır. Temel olarak bakıldığında sınıf kavramını ele alan iki adet sınıf yaklaşımı söz konusudur. Bunlar: Weberyen Yaklaşım ve Marksist Yaklaşımlardır. Her bir yaklaşım kendi düşünceleri çerçevesinde sınıf kavramını ele alarak çeşitli açıklamalar geliştirmeye çalışmışlardır. Wright (2005), Marksist yaklaşımın, sınıfı toplumsal değişimin koşulları ve süreci ile bağlantılı olarak ele aldığı belirtmiş ve bu nedenle de sosyal ilişkileri çoğaltan ve bunları dönüştüren insanların eylemlerinin anlaşılabilmesi için birtakım kategorilere ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Bu kategorilerin: sınıf çıkarları, sınıf uygulamaları, sınıf oluşumları, sınıf mücadelesi ve sınıf bilincinden oluştuğunu ifade etmiştir. Karl Marx, toplumsal dünyayı açıklama noktasında sınıfı bir araç olarak kullanmıştır. Sınıf kavramının sergilediği birtakım değişimleri takip ederek hem kapitalizmin doğasını kavramak hem de kapitalizmin somut birtakım yasalarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Marksizm açısından sınıf kavramı, geri kalan her şey üzerindeki temel belirleyici faktör olarak görülmüştür (Öngen, 2006). Marksizmin sınıf kavramını toplumsal bir bağlam içerisinde ele alması ve bu durumun başka sosyal bilimciler tarafından zaman içerisinde benimsenerek, sınıf kavramını benzer şekillerde kullanmaya başlamaları ile beraber sınıf kavramına dair birtakım teoriler karşımıza çıkmaya başlamıştır.

Sınıf teorileri, iki ana yaklaşım üzerinden ortaya çıkmıştır. Bu iki ana yaklaşım, içerisinde birçok ara versiyon ve açılımı barındırmaktadır. Her iki yaklaşımın da ortak hedefi toplumsal sınıfları ve sınıfı tanımlayıp açıklamaktır. Sınıf teorisi yaklaşımları “Marksist Sınıf Teorisi Yaklaşımları” ve “Weberyen Sınıf Teorisi Yaklaşımları” olarak ikiye ayrılmaktadır.

Her iki yaklaşımın amacı ise sınıfları, toplumun ana sosyal güçleri şeklinde tanımlamaktır. Hem Weber hem Marx sınıf ile alakalı düşüncelerini açıklarken ekonomik ilişkileri temel almışlardır. Ancak Marx üretim ilişkilerini temel alırken, Weber ise pazar ilişkilerini temel almıştır (Arslan, 2004). Marx açısından sınıf kavramı kapitalist toplumun kökenleri ve gelişimini anlamak noktasında en temel unsur olmuştur. Marx'ın yaptığı toplum analizlerinde sınıf kavramını seçmesinin sebebi ise sınıfın sahip olduğu karakteristik yapı ile bu yapının oluşumunda sınıf mücadelesi süreçlerinin analiz edilmesi sonucunda toplumun anlaşılacağına inanması yatar (Başaran, 2017: 231). Yüksek ve düşük sosyal sınıflar arasındaki çatışmalar Marx'ın kapitalizmin tarihi ve gelişimi açısından kritik öneme sahiptir. Bu tür çatışmaların tarihin ilerlemeci motorunu oluşturduğunu söylemiştir (Levine, 2006: 2).

Sınıf Kavramı İle İlişkili Olarak Gelişen “Sınıf Bilinci”

Sınıf bilinci, proleter sınıfı diğer sınıflardan, örneğin köylülükten ayıran bir özelliktir. Bu ayırt edici özellik, Marx'ın kapitalist toplum analizinin merkezi bir bileşenidir. “Kendisi için sınıf” fikri kapitalist üretim ilişkilerinin bir sonucudur (Dworkin'den aktaran Pınar, 2009). Literatüre bakıldığında, Marksist görüşün en zayıf, en kapalı yönlerinden birisinin, 'sınıf' ve 'sınıf bilinci' arasındaki-'kendi içinde' sınıf ile 'kendisi için' sınıf- ilişkisi olduğu eleştirilerine odaklanılmaktadır. Nitekim Marx, sosyalist devrimin kaçınılmaz olduğuna inandığı ve insan bilincini, maddi değişimi yaratmak noktasında yan bir etmen olarak ele aldığı için sınıf bilinci ile alakalı, bu bilinci geliştirebilecek sosyal şartları ayrıntılı bir biçimde ele alma ihtiyacı hissetmemiştir (Giddens, 1999).

Marx sonrası dönemde sınıf bilinci ile ilgili olarak ilk önemli çalışmayı Lukacs, Tarih ve Toplum Bilinci isimli eserinde yapmıştır. Sınıf bilincinin etkili bir mekanizma olması sınıfları oluşturan bireylerin değil, başlı başına sınıfların bir özelliğidir (Wright, 2016: 275). Sınıf bilincinin tarihsel olarak kapitalizm ile beraber ortaya çıkmasını ekonomik sınıf çıkarlarının tarihte ilk kez bütün yönleriyle ve açık bir biçimde bu süreçle beraber ortaya çıkmış olmasına bağlar. Lukacs'a (2014) göre kapitalist üretimin hakim olduğu modern dönemde yalnızca burjuvazi ve proletarya olmak üzere iki tane temel sınıf mevcuttur. Lukacs, kapitalist toplumsal ilişkilerin sahip olduğu şeyleştirici yapının bireylerin, toplumsal ilişkilerde bulunan sömürüyü ve bunun boyutlarını değerlendirebilmelerini engellediğini belirterek, yalnızca proletaryanın toplumsal üretim sürecinde buldukları yer itibarıyla, kapitalist sistemin şeyleştirici etkisini ortadan kaldırarak, toplumsal ilişkilerin doğru bir biçime ulaşacağını öne sürmüştür (Yılmaz, 2013: 351).

Bundan sonraki süreçte literatüre bakıldığı zaman Sınıf bilincini açıklama yöntemlerinden hareketle genel olarak bu çalışmaları Kuramsal Sınıf Bilinci Yaklaşımları ve Uygulamalı Sınıf Bilinci Yaklaşımları olarak ikiye ayırabiliriz. Bunlardan ilki sınıf bilinci kavramını daha genel yaklaşımlarla ele alan ve bu bağlamda bu kavramla alakalı genel ifadeler çıkaran yaklaşımlar olmuştur (Rosenberg, 1953; Landecker, 1963; Ollman, 1972; Mann, 1973'dan aktaran Wallace ve Junisbai, 2004; Giddens, 1999; Thompson, 2004). İkinci yaklaşım ise sınıf bilincini çeşitli özel durumlar ile bağlantılı olarak ele alarak buradan hareketle sınıf bilinci ile alakalı çıkarsamalarda bulunan yaklaşımlardır (Buttel ve Flinn, 1979; Zingraff ve Schulman, 1984; Heaton, 1987; Vallas, 1987; Evans, 1992; Jones, 2001).

Sınıf bilinci ile alakalı kesin bir tanımdan söz edilemiyor olsa bile sınıf bilinci her şeyden önce diğer sınıf ya da sınıfların varlığının tanınmasıdır. Sınıf bilinci, mevcut güç sistemi içerisindeki hiyerarşik düzenin yeniden tasarlanabileceğine ve bu yeniden tasarım sürecinin ise ancak sınıf eylemiyle yapılabileceğine olan inancı kapsar. Sınıf bilinci bir sınıfın üyelerinin oluşturmuş olduğu sendikalar, siyasi partiler vs. aracılığı ile belirli bir seviyede dışa vurulabilir. Öyle ki bu yapılar, kitlenin sınıf bilincini canlandırıp aynı zamanda bu kitleye yön verebilecek bir güce sahiptirler.

Bilgi Toplumundan Ağ Toplumuna Sınıf Bilincini Dönüştüren Faktörler

1960'lı yılların başından itibaren birçok sosyal bilimci arasında bilginin insan ilişkilerinde yeni ve belirleyici bir rol üstlendiği fikri kabul görmüş ve farklı sosyal bilim disiplinlerindeki düşünürler, enformasyon toplumu modelini, dünyanın ileri toplumlarında derin değişimleri hızlandıran bir model olarak tanımlamaya başlamışlardır (Rule ve Besen, 2008). Dolayısıyla bu kavram birçok farklı yaklaşım tarafından ele alınarak açıklanmıştır. Bu bağlamda bilgi toplumu teorisini farklı yaklaşımlar çerçevesinde ele almaları ve bu teorisinin yaygın kullanılan isimleri olmaları nedeniyle Daniel Bell (tekno-determinizm), Peter Drucker (ekonomi), Yoneji Masuda (sosyoloji) ve Alvin Toffler'ın (fütüristik) görüşlerine yer verilmiştir.

Daniel Bell, bilgi toplumunun gelişiminin temeline bilgisayarı koymuştur. Bell, yeni bir toplumun ortaya çıktığına dair iddialarını birtakım sayısal verilere dayandırmıştır. Amerika'da 1970li yılların ortalarında bilgi işçilerinin en büyük işçi grubu olduğunu ifade etmiştir. 1975 yılına kadar bilgi işçilerinin bir bütün olarak bilgi dışı grupları geçtiğini belirtmiştir. (Kumar, 1995). Bununla paralel olarak nasıl ki endüstriyel toplumlarda yarı vasıflı işçiler çalışan sınıf içinde en kalabalık grubu oluşturuyorsa; hizmetler sektörünün gelişimi ile bu alandaki üstünlük beyaz yakalılara geçmiştir. Yeni topluma dair bir diğer önemli gelişme ise "teknik ve profesyonel sınıf" mensuplarındaki sayısal artıştır. Bu sayı 1940 senesinde 3.9 milyonken, 1964 senesinde 8.6 milyona yükselmiştir. Bell bu sınıfı post-endüstriyel toplumun kalbi olarak görmüştür (Bozkurt, 2014). Ona göre verimlilik artışının teknolojik gelişmeler ile beraber farklı bir boyuta geçmesi sonucunda, endüstriyel toplumda daha önce alışık olmadığımız birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin temelinde teknolojik gelişmeler, ekonomik üretim alanında yaşanan değişimler ve yeni bir sosyo-ekonomik sınıfın doğuşunun yattığını ifade edebiliriz. Daniel Bell bütün bu süreçlerden hareketle post-endüstriyel toplum adını verdiği yeni bir toplumsal yapının ortaya çıktığını ifade etmiştir.

Peter Drucker ise, bilginin değişen uygulanma biçimlerinden hareketle kapitalist-ötesi toplum teorisini oluşturmuştur. Bilginin, süreçlere, aletlere ve ürünlere uygulanması sonucunda "Sanayi Devrimi"nin ortaya çıktığını belirtmiştir. İkinci Dünya Savaşı ile sona eren bu dönemle bilgi artık "işlere" uygulanmaya başlanmıştır. Bu devrim sonucunda proleter sınıf, orta sınıf burjuva seviyesine gelmiş, proleterlerin neredeyse üst sınıftakilere yakın bir gelire sahip olmalarını sağlamıştır. Bütün bu gelişmelerin sonucunda ise Sanayi Devrimi ile beraber ortaya çıkmış olan sınıflar savaşı ve komünizm son bulmuştur. Böylece "Yönetim Devrimi" başlamıştır. Bu dönemde artık bilgi, üretimin tek faktörü haline gelmiştir. Geleneksel üretim faktörleri olan toprak, emek ve sermaye ikinci plana düşmüştür. Yönetim devrimi tıpkı diğer iki devrim gibi dünyayı sarmış durumdadır fakat bu devrimin yayılma hızı diğerlerine göre çok daha kısa sürede gerçekleşmiştir. Bilginin tek kaynak haline gelmesi toplumlara "kapitalist-ötesi toplum" yapan şeydir (Drucker, 1993: 34-70). Drucker, Post-Kapitalist Ötesi Toplum (1993) adlı çalışmasında, yeni bir toplumsal yapıya geçişi ekonomik, politik ve sosyal alanlar üzere üç farklı alan üzerinden açıklamış ve bu alanlarda yaşanan değişimleri açıklayarak bilgi toplumu teorisini ortaya çıkarmıştır.

Yoneji Masuda'nın bilgi toplumu teorisine göre; mevcut sanayi toplumundan tamamen farklı yeni bir insan toplumu iddiası vardır (Masuda, 1981: 29). Masuda yaşanan teknolojik gelişmeler ışığında insanlığın yeni bir toplumsal dönüşüm sürecinde olduğunu ve bu dönüşüm sürecinin sonucunda aktörleri iletişim teknolojisi ile bağlantılı olarak çalışan bilgisayar teknolojisi olan bir bilgi çağının ortaya çıktığını söylemiştir. Bu çağ, bilgi teknolojisinde, bilginin niceliğinde ve kalitesinde bir genişleme ve bilgi stokunda büyük ölçekli bir artışa neden olabilecek toplumsal dönüşümün gizli gücü haline gelen bir yenilik olduğu zaman aralığıdır (Masuda, 1981: 49).

Alvin Toffler, “Üçüncü Dalga” adlı eserinde, değişimin birinci dalgasını tarımsal devrim oluştururken, devrimin ikinci dalgasını ise endüstri devriminin oluşturduğunu, içinde yaşadığımız toplumun ise üçüncü dalgaya ev sahipliği yaptığını öne sürmüştür (Toffler, 2008: 16). Üçüncü dalganın belkemiği olduğunu belirttiği dört önemli endüstri grubundan bahsetmiştir. Bunlar: Elektronik ve bilgisayar endüstrileri, uzay endüstrisi, biyoloji endüstrisi ve okyanus araştırmalarıdır. Yeni dalga ile beraber değişimin hızının boyutlarının da giderek artış gösterdiğini söylemiştir. Ona göre bu değişimin hızına bağlı olarak insanlar ve organizasyonlar sürekli bir biçimde bilgi açlığı çekmeye başlamış ve bu durum da sistemin bütününde her geçen gün artan biçimde daha fazla veri akışının yaşanması sonucunu doğurmuştur. Bilgisayarların tıpkı, ikinci dalganın kas gücümüzü arttırmasına benzer şekilde beyin gücümüzü arttırdığını ifade etmiştir.

Bu dönemde enformasyona dair bütün bu aşamaların gerçekleştirilmesi noktasında ise iletişim araçları ana aktör olarak karşımıza çıkmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak ise iletişim araçlarında teknik gelişmeler hızlı ve kaçınılmaz bir biçimde yaşanmıştır (Aymaz, 2018). İlerleyen süreçler ile beraber enformasyonun hızlı bir biçimde yayılmaya başlaması enformasyonun önemini ve etkisini giderek arttırmış ve ekonomik, sosyal, kültürel, politik vb. alanlarda dünyanın bütün bölgelerini etkisi altına almaya başlamıştır (Ogunsola, 2005). İletişim alanında yaşanan bu gelişmeler yalnızca çeşitli yapıların değişimi ve dönüşümüne yol açmamış aynı zamanda bireyler olarak bizlerin de yaşamlarında ciddi dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Bu yeni dönemde daha önceden var olan telgraf, telefon, radyo, gazete gibi iletişim araçlarına yeni dönemle birlikte televizyon, bilgisayar, internet gibi birçok yeni iletişim aracı da eklenmiş ve böylece bireylerin gerek maddi gerekse manevi dünyaları değişmiştir. Bu değişim ise beraberinde yeni bir kültürel yapının, anlayışın da oluşumunu beraberinde getirmiştir.

Manuel Castells ve Ağ Toplumunun “Sınıf”a Etkileri

Castells, ağ toplumu üçlemesinde 1960’ların sonu ile 1970’lerin ortaları arasında ortaya çıkan birbirinden bağımsız üç sürecin etkilerini izlemiştir. Bu süreçler: enformasyon teknolojisi devrimi hem kapitalizmin hem devletçiliğin (komünizm) içine girdiği ekonomik kriz ve çevrecilik, feminizm gibi birtakım yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkmaya başlamasıdır. Bu üç sürecin bir araya gelerek yeni bir sosyal yapı olan ağ toplumunu, yeni küresel bir bilgi ekonomisini ve de yeni bir kültür olan sanallık kültürünü oluşturduğunu belirtmiştir (Van Dijk, 1999: 128-129). Castells’in ağ toplumu teorisini temellendirdiği kavramlar şu şekilde başlıklandırılabilir:

Enformasyonel / Küresel Ekonomi: Castells’in ağ toplumu teorisi temelde enformasyonel ekonominin ekonomiye etkisi ile ilgilidir (Anttiroiko, 2016: 9). Yeni enformasyon sistemleri ve iletişim teknolojileri, küresel finansın akış hızını, hacmini ve karmaşıklığını giderek arttırmış ve bu sayede ekonomiler küresel çapta birbirlerine bağlantılı olma özelliği sergilemeye başlamışlardır (Castells, 2013a: 99-147). Toplumsal yapının temeline çalışma sürecini yerleştiren Castells’e göre ortaya çıkan yeni paradigma ile beraber istihdamın ve mesleklerin de yapısında bir dönüşüm söz konusudur. Yeni ekonomik sistem aynı zamanda insanları, ülkeleri ve kurumları birbirleriyle bağlayan ağlarla yaygınlaşması küresel ölçekte bütünleşmeyi, beraber hareket etmeyi arttırırken diğer yandan da toplumsal alanlarda parçalanmalara sebep olmuştur (Yaylagül, 2018: 24). Castells’e göre, çalışma süreçleri ve işgücü piyasalarında ağ müessesesinin neden olduğu, enformasyon teknolojileri sayesinde ortaya çıkmış olan esneklik; esnek zamanlı çalışma modeli, yeni bir tip işçi ve esnek zamanlı olarak çalışan işçiyi ortaya çıkararak, sanayileşme döneminden gelen toplumsal üretim ilişkilerini derinden etkilemiştir. Esnekliğin, çalışma süreçlerini bu şekilde etkilemesi ise, işçilerin hangi vasa sahip olurlarsa olsunlar giderek ağlar şeklinde örgütlenen bu yapı

içerisinde zayıf bireyler haline gelmesine ve daha önce hiç olmadıkları kadar savunmasız bir duruma düşmüş olmalarına yol açmıştır (Castells, 2013a: 355-382).

Ulus Devletin Çözülmesi ve Ağ Devletinin Doğuşu: Castells, ulus devletlerin ve onları meşrulaştıran refahın sağlanması, egemenlik hakları, demokratik süreçler, sendikalar vb.nin ağ toplumunun küreselleşmiş eğilimleri tarafından meydan okunarak, alt edildiğini belirtmiştir (Webster, 1997: 117). Bu yeni devlet biçimi her geçen gün artan karmaşıklık, birbirine bağlılık ve küreselleşme zorluklarını karşılamak için yerel, bölgesel ve küresel yönetim ağları ile iş birliğine girmek zorunda kalmıştır. Küresel ve yerel arasında bağlantı kurmak için ağ devleti, bölgesel ve yerel yönetimleri, Sivil Toplum Kuruluşlarını ve hepsi de aşağı yukarı ortak sorumluluk sahibi olan büyük işletmelere kadar uzanan çok katmanlı bir ağ sürecini teşvik etmiştir (Bang ve Esmark, 2009). Küreselleşme ve dijital ağların yükselişi, küresel sermaye, mal, hizmet, teknoloji ve bilgi akışlarının geleneksel devlet egemenliğini tehdit etmesi gibi durumlara rağmen Castells ulus devletin yok olmadığını belirtmiştir. Castells, bir dizi siyasi kurum olarak devletin ulus-devletler, ulusal ve uluslar üstü kurumlar, bölgesel ve yerel yönetimler, STK'lar ve sivil toplum arasındaki karmaşık etkileşimleri kapsayan bir ağ devletine dönüştüğünü öne sürmüştür (Larson ve Park, 2014: 347).

Sanal Kültür ve Değişen Zaman Kavramı: Dijital ağların zamanı ve mekanı ortadan kaldıran yapısı nedeniyle ise yeni bir kültür olan sanallık kültürünün ortaya çıktığını öne sürmüştür (Yeşilmen,2019:107). Öncelikli olarak mesajlar, interaktif ortamın kapasitesinden faydalanarak hem kullanıcılar hem de gönderenlerin ilgi alanlarına göre gitgide farklılaşmaktadır. İkincisi multimedya dünyasında da toplumsal tabakalaşma görülmektedir. Bu tabakalaşma etkileşim kuranlar ve etkileşim kurulanlar olmak üzere temelde ikiye ayrılmaktadır. Üçüncüsü, bütün mesajlar ortak bir bilişsel şablon çerçevesinde bütünleşmektedir (Castells, 2013a: 495-497). Ona göre Sanallık kültürü beraberinde “eşzamanlılık” ve “zamansızlık” kavramlarını da getirmiştir. Zamanın bu dönüşümü, ekonomik faaliyetlerin yeni örgütlenme şekillerinin de özünde yer almaktadır. Ağlar içerisinde bulunan herhangi bir şirketin, bu ortamda ortaya çıkan piyasa taleplerine ve teknolojik değişimlere kendisini uyarlayabilmesinin zaman çerçevesi, rekabet gücünün temelinde yer alır.

Ağlar, Düğümler Oluşturma Mantiği ve Akışlar Uzamı: Geçen zaman içerisinde enformasyon çağını meydana getiren işlevler, süreçler giderek ağlar etrafında örgütlenmeye başlamışlardır. Ağlar oluşturma mantığı yayıldıkça üretim, deneyim, iktidar ve kültür süreçlerinin işleyişleri de ciddi bir biçimde dönüşmektedir. Ağda yer alıp almamak, her ağın diğer ağlar karşısındaki dinamikleri, toplumsal yapı içerisinde baskın olmanın ve değişimin temel kaynakları olmuşlardır (Castells, 2013a: 630). Bunun yanı sıra ona göre yeni dönemde toplumlar akışlar etrafında inşa edilmektedir. Belirli bir mekanı ve merkezi olmayan; para, finans, sermaye, teknoloji gibi akışların tümünü “akışlar uzamı” olarak ifade etmiştir (İpek, 2014). Akışlar uzamında mekanın algısı ve biçimi iletişim ağları temelinde kurulmuştur. Bu yapı içerisinde mekanların fiziki olarak var olmalarının bir önemi yoktur (Tuğan, 2017: 1030).

Kimlik Hareketleri: Değişen dünya koşulları, kolektif kimliklerin yükselişine zemin hazırlamıştır. Castells bu kimlikleri, feminizm, çevrecilik gibi insan ilişkilerini daha önce olmadığı bir biçimde dönüştürmeyi amaçlayan etkinlik yanlısı hareketler ile Tanrı, millet, aile gibi bin yıllık değerleri savunmaya ve gelişmekte olan değişim dalgasına karşı bir direniş tarzı benimseyen tepkici hareketler olarak iki başlığa ayırmıştır. Bu hareketlerin bir kısmı dönüşüm yanlısı iken diğer kısmı ise bin yıllık varoluş değerlerinin savunulması adına direniş gösteren hareketlerden oluşmaktadır (Castells, 2013b: 4), (Macinnes, 2006: 678).

Toplumsal Hareketler: Castells, toplumların çeşitli stratejik öneme sahip teknolojileri kullanabilme becerilerinin, toplumların kaderlerini önemli bir biçimde etkileyeceğini öne sürmüştür. İnsanlar ağlar üzerinden kurdukları bu sistem aracılığıyla düşünce, görüntü, ses kısacası sahip oldukları her türden bilgiyi başkalarına aktarma ve bun bilgilere erişebilme olanağına kavuşmuşlardır. Tüm bu gelişmeler sayesinde insanlar gerek sanal ortamlarda gerekse gerçek fiziki ortamlarda bir araya gelerek ortak bir problem karşısında beraber hareket edebilme olanağına kavuşmuşlardır (Çaycı ve Karagülle, 2014: 6372-6373).

Eşitsizlik ve Toplumsal Dışlanma: 20. yüzyılın son çeyreğiyle beraber ortaya çıkan, bilgiyi merkezi bir konuma yerleştiren teknolojik devrim, enformasyonelizm ile küresel çaptaki eşitsizlikler ve toplumsal dışlanma birlikte yükselişe geçmişlerdir (Castells, 2013c: 3-4). Castells'e göre yeni dönemde zenginlik üreten ağlara dahil olabilenler için gidişat olumludur. Ancak zenginlik ağlarının dışında kalanlar yokluk ve istikrarsızlıkla karşılaşmaktadırlar (Yüksel, 2015: 50). Ağın dışında kalma hem bireyler hem de ülkelerle ilgilidir. Söz konusu dışlanmaya maruz kalan bölgelerin nüfuslarının büyük bir bölümü ya da tamamı buna dâhil olabilmektedirler (Özgökçeler ve Bıçkı, 2010).

Ağ Toplumunda Katılımcı Kültür: Prekarya ve Sınıf Bilinci Oluşumu

Küreselleşmenin giderek ivmelenmesi ile beraber ortaya çıkan yeni toplumsal koşullar eski sınıf ayrımlarının ve teorilerinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Küresel bir yapıya bürünen kapitalizm bir yandan bireylerin kendileri için düşündükleri, geliştirdikleri birtakım projeleri yıkmakta bir yandan ise güveni güçlendirme potansiyeli taşıyan kurumsallıklara katılmayı neredeyse olanaksız kılmaktadır (Özkurt, 2018: 119). İşte küreselleşmenin gerek toplumlar gerekse özneler üzerinde yarattığı bu süreç, İngiliz iktisat teorisyeni Guy Standing'in "yeni tehlikeli sınıf" olarak ifade ettiği prekarya'yı karşımıza çıkarmıştır.

Kelime kökeni ele alındığında Prekarya, Türkçeye "güvencesizlik" şeklinde çevrilmiş olan Fransızca *precarite* ve İngilizce *precarity/precariousness* kelimeleriyle; tarihsel kapitalizmin ürünü olan proletaryat/proletarya terimine dayanmaktadır (Günerigök, 2018: 139-140). Esasen "prekarya" kavramı aniden Standing ile beraber ortaya çıkan bir kavram değildir. Bilgi toplumu ve ağ toplumu teorilerinden hareketle ortaya koyduğumuz toplumsal değişim, özneler olarak bireylerin istihdam piyasaları içerisindeki konumlarını değiştirmiş ve bunun bir sonucu olarak "özne" nin ve onun yapısına dair ortaya konulan birtakım açıklamaların da değişime uğramasına yol açmıştır. Tüm bu gelişmeler birçok sosyal bilimcinin de dikkatini çekmiş ve yeni dönemle beraber yaşanan dönüşümleri açıklama noktasında girişimlerde bulunmalarını da beraberinde getirmiştir. Bu isimler arasından ise prekarya kavramını çalışma şartlarıyla ilişkili olarak kullanan ilk isim Pierre Bourdieu olmuştur. 1963 yılında Cezayir'de bulunduğu sırada düzenli işlerde çalışan işçiler ile düzensiz işlerde çalışan işçilerin yaşam koşulları arasındaki farklılıkları ortaya koymak üzere *précarité* kavramını kullanmıştır (Oğuz, 2014: 12). Bourdieu, geçiciliğin her yerde olduğunu ve bütün ülkelerde geçici konuma sahip işçilerin oranının, kadrolu olanlara göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Geçicilik ve esnekliğin, sabit bir iş, sağlık ve emeklilik güvenceleri gibi çalışanların lehine olan birtakım güvenceleri de ortadan kaldırmaya başladığını belirtmiştir. Bourdieu bu durumu "esnek-sömürü" kavramıyla ifade etmiş, bu durumun vahşi kapitalizmle benzerlik gösterse de tarihte daha önce örneği görülmemiş olan yeni bir tür egemenlik biçimi olduğunu ifade etmiştir (Bourdieu, 2006). Bourdieu ile başlayan bu süreci Loïc Wacquant "getto", Robert Castel "yitik bireyler", Richard Sennett ise "karakter aşınması" kavramsallaştırmalarından hareketle incelemiştir.

Prekarya kavramının politik bir içeriğe sahip olarak yaygınlık göstermeye başlaması ise milenyumun başında Avrupa'da güvencesiz çalışma koşullarına karşıt yeni ve çeşitli

toplumsal hareketlerin yükselişiyle beraber başlamıştır (Oğuz, 2014). Prekarya ilk olarak, Amsterdam'daki 1997 AB zirvesinde bir mitingle sonuçlanan küreselleşme karşıtı “Euromarches” (işsizliğe, iş güvensizliğine ve bunların sosyal sonuçlarına karşı temel protestolar) ile beraber siyasi bir terim olarak ortaya çıkmıştır. Yeni binyılın ilk yıllarına kadar, İtalya'daki ‘Chainworkers’ ve ‘Precari su Marte’, Fransa'daki ‘Intermittents and Solidary Collective’ ve İspanya'daki ‘Precarias alla Deriva’ gibi çeşitli gruplar, 'Fordist hakların bir sosyal yaşam sistemi olarak ortadan kalkmasına neden olan neoliberal reformlara karşı duran çeşitli eylemci ağları için ortak bir nokta haline gelmiştir (Disch, 2011: 124). 1960'lı yıllarda ortaya çıkan bu kavram, milenyumun başına geldiğimizde politik bir içeriğe sahip olmaya başlamıştır. Buradaki süreçten de anlaşılabilir üzere prekarya kavramının uzun bir tarihsel geçmişi vardır. Prekarya genel olarak, birbiriyle ilişkili kavramlar olan emek piyasalarının esnekleşmesi, güvensizlik, belirsizlik ve sosyal tabakalar arasındaki risklerle sonuçlanan neoliberal politika hegemonyasının onlarca yılını ifade etmektedir ve bu neoliberal ekonominin koşullarının analiz edilmesinin yanı sıra sosyal ve politik alanlarda yeni heterojenliklerin yeniden kavramsallaştırılması için bir araç olabilir (Jørgensen, 2016).

Guy Standing ve Prekarya Teorisi

Görüldüğü üzere birçok sosyal bilimci her geçen gün esneklik temeline dayanmaya başlayan üretim ilişkilerini ve bu sürecin iş gücü üzerindeki karışık etkisini konu edinmiştir. Ancak ayrı bir sınıfsal kategori olarak prekarya kavramı ilk defa Guy Standing tarafından detaylı bir biçimde ele alınmıştır (Vatansever, 2013: 2). Standing'e göre sınıf öncelikle belirli 'üretim ilişkileri', belirli 'dağıtım ilişkileri' (gelir kaynakları) ve devletle olan özel ilişkiler tarafından belirlenebilir. Standing buradan hareketle çağdaş kapitalist toplumları oluşturan sınıfları tanımlamıştır (Wright, 2016). Standing bu sınıfları ise şu şekilde açıklamıştır:

“Genel olarak bakıldığında eski sınıflar dünyanın çeşitli bölgelerinde var olsa da bugün 7 çeşit sınıf tanımlanabilir. Tepede az sayıda ancak inanılmaz derecede zengin küresel vatandaşların meydana getirdiği ‘elit’ sınıf var ve bu sınıf sahip olduğu milyarlarca dolarla bütün evrene hükmediyor. Bu elit sınıfın altında ‘maaşlılar’ var. Hala tam istihdam çerçevesinde çalışan, bazıları elit sınıfa geçmeyi ümit eden bu sınıfın çoğunluğu genelde devlet tarafından karşılanan ücretli izinlerin ve şirketin sağladığı sosyal hakların tadını çıkarıyor ve içinde olduğu sosyal konumdan memnun. Bu insanlar büyük şirketlerde, devlet ve kamu kuruluşlarında yoğun olarak istihdam edilmekte. Maaşlıların yanında bir de ‘profisyonerler’ var. Profesyonel ve teknisyen sözcüklerinin birleşimi olarak düşünülebilecek bu kesim, şu anda çok daha küçük bir grup. Pazarlayabilecekleri vasıflara, sözleşmeye dayalı olarak yüksek gelirlere sahip kişileri kapsıyor. Danışman ya da kendi için çalışan işçiler bu guruba girebilir. Standart istihdam ilişkisi bu kesime göre bir şey değil. Profisyonerlerin altında ise el emeğiyle çalışan, giderek daralan eski işçi sınıfı var. Bu dört sınıfın altında ise bir tarafta işsizler ordusu ve onun genel yapısıyla uyum olmayan ayrıksı bir kesimle kuşatılmış prekarya adlı giderek büyüyen bir sınıf bulunmaktadır” (2014: s.21-22).

Standing'e (2013: 6) göre prekaryanın neden büyüdüğünü anlamak için Küresel Dönüşümün doğasını anlamak gerekir. Küreselleşme döneminde (1975-2008), finansörler ve neo-liberal ekonomistler rekabetçiliğe ve bireyciliğe dayalı küresel bir pazar ekonomisi yaratmaya çalışırken bu aynı zamanda ekonominin toplumdan “ayrıldığı” da bir dönem olmuştur. Prekarya o dönemdeki politikalar ve kurumsal değişiklikler nedeniyle büyümüştür. Standing'e göre, prekarya İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan sanayi vatandaşlığının bir parçası olarak sosyal demokratların ve sendikacıların talep ettiği emekle ilgili yedi güvenlik biçiminden yoksun insanlardan oluşmaktadır. Bunlar: yeterli gelir elde edebilme, keyfi işten çıkarmaya karşı koruma hakkına sahip olma, bireyin sahip olduğu yeteneğin azaltılmasına neden olabilecek engelleri ortadan kaldıran iş güvenliği, kaza ve hastalıklara karşı sağlanan çalışma güvenliği, çiraklık ve eğitim yoluyla beceri kazanma fırsatı, yeterli, istikrarlı bir gelir

güvencesi ve kolektif haklarının bağımsız olarak temsili için sendikaların sahip oldukları grev haklarıdır (Allen ve Ainley, 2011: 257). Emeğe dair güvencelerin her geçen gün giderek değişim geçirmesi nedeniyle esnek emek ilişkilerinin giderek daha fazla yaygınlık gösterdiğini ve bu durumun da prekaryanın büyümesine yol açan en önemli etken olduğunu söyleyen Standing “emek” kavramı üzerinden yapmış olduğu sınıflandırmayı “esneklik” için de yapmış ve esnekliği sayısal, işlevsel ve ücret esnekliği olmak üzere üç farklı boyutta ele almıştır.

Prekaryanın yükselişi, standart dışı iş düzenlemeleri, işçi göçü politikaları ve güvencesiz işçileri hedefleyen yeni gözetim ve kontrol biçimlerinin bir sonucu olarak sivil, siyasi ve sosyal hakların kısmen veya tamamen reddedilmesini beraberinde getirmiştir (Skoczylas ve Mrozowicki, 2012). Öte yandan prekarya sadece maddi dönüşümler ile beraber açıklanamaz. Prekaryaya dahil olan kişiler aynı zamanda ontolojik bir deneyim olarak da güvencesizliği yaşamaktadırlar (Neilson ve Rossiter, 2008: 63). Gerek maddi dönüşümlerin gerekse ontolojik deneyimlerin birleşimi olarak karşımıza çıkan bu yapı “prekarizasyon” (prekerleşme) süreciyle ortaya çıkmaktadır (Vatansever; 2013). Her ne kadar milyonlarca kişiyi içerisinde barındırsa da Standing, prekaryanın oluşum aşamasında bir sınıf olduğunu ileri sürmüştür. Başka bir deyişle, çıkarlarının örgütlenmesi veya bunların bilincine sahip değildir, ancak bir sınıf olarak varlığının nesnel koşulları neo liberal küreselleşme tarafından üretilmiştir (Allen, 2014: 44). Nitekim Prekaryanın iç bölünmelerine rağmen, öfke (isteklerinin engellenmesi nedeniyle), ümitsizlik (anlamli bir iş bulamama konusunda umutsuzluk nedeniyle bir pasiflik), kaygı (kronik güvensizlik nedeniyle), amaç eksikliği ve yabancılaşma (sosyal hoşnutsuzluk nedeniyle) gibi deneyimlerde birleştiklerini ifade etmiştir (Kalleberg, 2012).

Freelance Çalışma ve Prekarya İlişkisi

Görüldüğü üzere bir sınıf olarak prekarya parçalı bir yapı görünümündedir ve içerisinde çok çeşitli grupları barındırmaktadır. Standing’ın ortaya koyduğu biçimde prekarya kavramı ele alındığında freelance çalışanların da bu sınıfın bir parçası olduğu söylenebilir. Bu kişiler kısa süreli sözleşmelerle iş ve gelir güvencesinden mahrum kalırlar. Öte yandan esnekleşmiş bir piyasa ortamında sürekli olarak değişen, geleceği belirsiz olan birtakım işlerde geçici bir statüde çalışmaktadırlar (Erdoğan, 2018: 37). Freelance çalışanlar genellikle herhangi bir işverene veya şirkete uzun vadeli sözleşme taahhütleri olmayan, sürekli çalışmayan, ancak belirli görevleri yapmak için işe alınan ve genellikle bir dizi işverene tecrübe, beceri ve uzmanlıklarına göre hizmet satan serbest çalışan profesyonellerdir (Platman, 2004: 577-578).

“Freelance” çalışma, iletişim ve bilişim teknolojilerinin her geçen gün giderek daha fazla yayılmasıyla ortaya çıkan bir çalışma tarzıdır. Öte yandan Freelance çalışanlar ile alakalı istatistik veriler de freelance çalışmanın her geçen gün giderek yaygınlık kazandığını ve öyle ki 2027 yılına gelindiğinde Amerika’daki çalışanların büyük çoğunluğunun freelance olarak çalışması beklenmektedir (Forbes, 2017). Dolayısıyla bilişim ve iletişim teknolojilerindeki bu gelişmelerin bir yansıması olarak giderek artan sayıda kişi, freelance çalışan olarak prekaryaya dahil olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Diğer yandan yine bu teknolojik gelişmeler, freelance çalışanlar açısından içerisinde buldukları durumların farkına varıp, belirli bir bilince ulaşmalarına da olanak sağlayabilir. Vatansever (2016)’e göre bilişim ve iletişim teknolojileri alanlarında yaşanan dönüşümler bir yönüyle emeğin esnekleşmesinin ve güvencesizleşmesinin arka planındaki aktörler olarak yer alırken, diğer taraftan ise yine bu teknolojiler sayesinde dijital bir kamusal alan oluşturularak prekarizasyona karşı bir örgütlenme ve mücadele olanakları da yaratabilirler. Freelance çalışanlar açısından web 2.0 ile beraber ortaya çıkan sosyal medya platformları vb. diğer alanlar Vatansever (2016)’in ifade etmiş olduğu dijital kamusal alanların oluşturulması noktasında gerekli teknik altyapıyı

sağlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışma, Freelance çalışanların Web 2.0 teknolojisi sayesinde oluşturma potansiyeline sahip oldukları kamusal alan “katılımcı kültür” kavramı çerçevesinde ele alınmıştır. Bu kavram aracılığıyla hem Web 2.0 teknolojisinin olumlu / olumsuz yönleri gösterilecek hem de freelance çalışanlar açısından taşıdığı dijital bir kamusal alan yaratma ve bununla bağlantılı olarak freelance çalışanlarda “kendisi için sınıf” olma yolunda sınıf bilincini oluşturma potansiyeli ortaya konmaya çalışılmıştır.

İletişim Teknolojilerinde Yaşanan Gelişmeler ve Katılımcı Kültür Olgusu

Yeni iletişim teknolojilerde yaşanan gelişmeler, teknolojik araçların iç içe geçmesini ve yakınsama kültürünün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Medya yakınsaması dağıtık haldeki bilgi işleme, telekomünikasyon ve yayıncılık sektörlerini birleştirmiştir (Yılmaz, 2020: 119). Yakınsama¹, hem içeriklerin hem de bu içerikleri içerisinde barındıran, taşıyan ortamların birbirlerine yaklaşmasını hem de kullanıcıların içerik üretim süreçlerine katılım sağlamalarına olanak tanımıştır. Bu sayede bireyler eskiye göre daha aktif ve etkileşimli bir yapıyı da elde etmişlerdir (Onat, 2017: 277). Yakınsama ayrıca medya şirketleri açısından da birtakım faydalar sağlamaktadır. Medya üreticileri, ürünlerini çeşitli platformlarda genişletmek, daha fazla tüketiciye ulaşmak ve onlarla bağlantıda kalmak için farklı yeni medya biçimlerini kullanarak yakınsamanın yararlarından faydalanırken kullanıcılar ise, medya içeriğinin kapsamını zenginleştirip genişleterek muazzam miktarda veri üretirler ve bütün bu verileri gönüllü olarak üretirler (Yi, 2018: 5).

Yakınsama ve katılımcı kültür kavramlarından söz edildiği zaman öne çıkan iki isim Henry Jenkins ve Christian Fuchs’tur. Jenkins, katılımcı kültür kavramını olumlu yönleri ile ele alarak açıklarken; Fuchs ise bu kavrama daha temkinli ve eleştirel bir yaklaşım ortaya koymuştur. Bu nedenle gerek Jenkins’in gerekse Fuchs’un katılımcı kültür ile alakalı görüşlerini ortaya koymak kavramı bütün yönleriyle görmemizi sağlayacaktır. Jenkins iletişim ortamlarında yaşanan dönüşümü yakınsama kavramıyla açıklamıştır (Ateşalp&Başlar, 2015: 161). Jenkins (2006), medya yakınsaması kavramı ile üretilen içeriğin farklı medya platformları üzerinden akışı, birtakım medya endüstrilerinin iş birlikleri oluşturmasını ve izleyicilerin istedikleri türden eğlence deneyimini her nerede olurlarsa olsunlar yaşayabilecekleri, izleyebilecekleri göçebe davranış tarzını kastettiğini ifade etmiştir. Jenkins, yakınsamanın kültürel, teknolojik, endüstriyel ve sosyal boyutları içerisinde barındırdığını söylemiş ve bu durumu şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Medya yakınsaması teknolojik bir değişimden fazlasıdır. Yakınsama mevcut teknolojiler, endüstriler, pazarlar, türler ve izleyiciler arasındaki ilişkileri değiştirir. Yakınsama, medya sektörlerinin çalışma mantığını ve medya tüketicilerinin haberleri ve eğlenceyi işleme mantığını dönüştürür. Yakınsama bir bitiş noktasına değil, bir sürece işaret eder Yakınsama medyanın hem üretilme hem de tüketilme şeklindeki bir değişikliği kapsar” (Jenkins, 2006: 16).

Ona göre yakınsama kültüründe farklı derece ve etkilere sahip olsa da herkes birer katılımcıdır (Jenkins, 2006: 132). Jenkins, yakınsama ile beraber ortaya çıkan yeni medya ortamının medya şirketleri ve tüketiciler açısından farklı anlamlar ifade ettiğini ve dolayısıyla bu yeni ortamın farklı yönlerini öğrenmeleri gerektiğini belirtmiştir (Jenkins,2006:18). Bireyler açısından bir başka olumlu potansiyelin ise *demokratik vatandaşlığı* yeniden devreye sokma noktasında görmüştür. Sosyal toplumun sahip olduğu eski biçimleriyle bağların her geçen gün giderek koptuğu, fiziksel olarak bulunduğumuz coğrafya ile köklerimiz

¹ Kelime kökeni İngilizce’deki “convergence”olan yakınsama bir noktada birleşme, kavuşma, çakışma, yakınlaşma gibi anlamlara gelmektedir (Şıklar, Tunalı ve Gülcan, 2015).

zayıfladığı, aileye ve ulus-devletlere olan bağlılığımızın yeniden tanımlandığı bir dönemde yakınsama ve onun getirdiği yeni medya teknolojileri ile beraber yeni bir bilgi kültürünün ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu yeni ortamda yeni topluluk biçimlerinin geliştiğini ve burada gelişen toplulukların gönüllü, geçici ve taktiksel ilişkiler çerçevesinde tanımlanabileceğini, ortak fikirler ve duygusal yaratımlar ile yeniden onaylanacağını söylemiştir. Bu topluluklarda üyeler çıkarları ve ihtiyaçları değiştiğinde bir gruptan diğerine geçebilir ya da aynı anda birden çok toplulukta bulunabilirler. Bütün bu değişken geometrilere rağmen Jenkins, bu toplulukların bilginin ortak bir biçimde üretimi ve bunun karşılıklı değiş tokuşu ile bu grupların bir arada bulunduğunu ifade etmiştir. Tam da sahip oldukları bu özelliklerden dolayı değişen, dönüşen tüm bu koşullar altında demokratik vatandaşlık açısından umut verici olarak görmektedir. Onun açısından bu yapı, katılımın önündeki engelleri azaltarak paylaşım için güçlü bir destek sağlayan, her bir üyenin ortaya koyduğu katkının önemli olduğunu düşündürerek sosyal bağlantılara ve başkalarının düşüncelerine değer verilen bir yapıdır (Storey vd.; 2017).

Katılımcı kültüre ve onun getirdiklerine karşı temkinli ve eleştirel bir yaklaşım sunan Fuchs ise katılımcı kültürü: “*Katılımcı kültür genellikle kullanıcılar izleyiciler, tüketiciler ve taraftarların içerik ve kültür yaratmaya dahil olmasını belirtmek için kullanılan bir terimdir*” şeklinde tanımlamıştır (Fuchs, 2016: 76). Fuchs, katılımcı kültüre dair ortaya koymuş olduğu eleştirel yaklaşımlarını Jenkins’in söylemleri üzerinden yapmıştır. Jenkins’in katılımcı kültüre dair ortaya koyduğu yaklaşımın *kolektif karar verme, sınıf ve maddi çıkarın bölüşümü, kar* gibi konuları yok saydığını öne sürmüştür. Ona göre internetteki kültür, ekonomi politikten ayrı düşünülemez. İnternetin de büyük oranda çeşitli şirketler tarafından mülk edildiğini ve bu ortamların denetim ve çeşitli organizasyon biçimlerine maruz kaldığını ifade etmiştir. Ona göre sosyal medyadaki kültür, kültür endüstrisidir. Jenkins’in ortaya koyduğu katılımcı kültür kavramının ağırlıklı olarak ifadeler, yaratım, deneyim, katkılar, hisler hakkındadır dolayısıyla bütün bu pratiklerin sermaye tarafından nasıl etkinleştirilip, sermaye birikimiyle nasıl ilişkili hale getirildiğini göz ardı edilmiştir (Fuchs, 2016: 81-84). Jenkins’i eleştirdiği bir diğer konu ise çevrimiçi topluluklara aittir. Jenkins’in bu toplulukların olumsuz potansiyellerini pek fazla tartışmadığını söylemiştir. Katılımcı kültür kavramının “topluluk içerisine dahil olmaya odaklandığını” bunun yanı sıra *topluluk ve taraftar kültürü* gibi kavramların ilerici olarak idealize edildiğini oysaki bu tip toplulukların sahip oldukları kolektif zekanın ve faaliyetlerinin radikal bir biçime de bürünüp, kullanılabilirliğini görmezden geldiğini ifade etmiştir. Ona göre Jenkins ve onunla benzer görüşleri paylaşan birçok kişi sosyal medyadaki sahiplik, denetim ve ekonomik-politik planları göz ardı etmektedir (Fuchs, 2016).

Katılımcı Kültür Olgusunun Freelance Çalışanlar Üzerindeki Etkisi

Katılımcı kültürün sosyal boyutunun ele alındığı çalışmada, yakınsama sonucunda ortaya çıkan medyanın kilit unsuru olarak “*katılımı*” gösteren yaklaşımlar referans alınmıştır. Çünkü toplumsal yapının her geçen gün giderek parçalanması ve bireyselleşmesi; öte yandan devlet, kilise gibi bir zamanlar insanlara güven aşıl原因an çeşitli kurumların da bu süreçten olumsuz etkilenmeleri de göz önüne alındığında katılım değerli bir hale gelmiştir. Katılımcı medyanın, renk toplulukları (örneğin, Afrikalı Amerikalılar, Asyalılar, Latinler, Yerli Amerikalılar), dini gruplar, ekonomik olarak yoksullaşmış topluluklar, kadınlar ve çocuklar, göçmen ve göçmen nüfuslar ve cinsel ilişki gibi haklarını kaybetmiş gruplar için güçlendirici olabileceğini savlayan çalışmalar sıklıkla görülmektedir (Deuze, 2006; Tombleson ve Wolf, 2017). Toplumun farklı kesimlerinin bir araya gelmesine olanak tanıyan yeni iletişim teknolojileri ve bununla beraber ortaya çıkan katılımcı kültür olgusu aynı zamanda freelance çalışanlar için de bir araya gelme fırsatını sağlamaktadır. Dünya geneline bakıldığında bu kapsam içerisinde “Freelancers Union” (Serbest Çalışanlar Derneği) ve “European Forum of Independent Professionals” (Avrupa Bağımsız Profesyoneller Forumu) olarak karışımıza

çıkılmaktadır önemli bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki yapı da freelance çalışanlar için çok önemli kazanımlar elde etmeyi başarmışlardır.

Amerika ve Avrupa Birliği ülkelerindeki örneklere benzer bir yapı olarak ise ülkemizde “Ofissizler” ismindeki freelance dayanışma ağı örnek gösterilebilir. Ofissizler, freelance çalışanların bir araya geldiği bir dayanışma ağı şeklinde kendisini tanımlar. Kurulma amacı olarak ise freelance çalışmanın kendine özgül koşul ve sorunlarını tespit edip, görünür kılmak ve böylece freelance çalışanların daha adil bir çalışma düzenine kavuşturabilmek olduğunu belirtmiştir. Bu amaçları doğrultusunda çeşitli yasal taleplerde bulunmak üzere hukuki çalışmalar yürüttüklerini, freelance çalışanlar arasındaki deneyim ve mesleki bilgi paylaşımını mümkün kılacak araçlar geliştirdiklerini ve freelance çalışanların yalnızlık ve güvencesizlik koşullarına karşı güçlendirecek dayanışmacı üretim biçimlerini desteklediklerini belirtmişlerdir (Ofissizler, 2020). Bütün bu örneklerden de anlaşılacağı üzere iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler bağlamında ortaya çıkan katılımcı kültür; değişen sınıf yapısının bir ifadesi olarak ortaya çıkan prekaryanın alt demografik sınıflarından birisini oluşturan freelance çalışanların bir araya gelmesine zemin hazırlamıştır. Bu sayede freelance çalışanlar birtakım haklar kazanmaya ve/veya bu hakları kazanmak için mücadele etmeye başlamışlardır. Yurtdışındaki örneklerde olduğu gibi ülkemizde freelance çalışanların dayanışma ağı olduğunu ifade eden “Ofissizler” de benzer amaçlar ile bu hareketi başlatarak bu yönüyle ülkemizdeki freelance çalışanların da yurtdışındaki meslektaşlarına benzer bir şekilde haklar elde etmesi için çalışmaktadır.

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu çalışma, giderek artan sayıda bireyin içerisine dahil olmaya başladığı prekarya sınıfını, bu sınıfın alt demografik gruplarından birisi olan freelance çalışanlar özelinde inceleyerek katılımcı kültür olgusu çerçevesinde internet dolayimli platformlarda kendilerini sergileme şekillerini ortaya koymak ve böylece bu platformların prekarya tarafından bir iletişim aracı ve alanı olarak nasıl kullanıldığını ve katılımcı kültür olgusunun hangi yollarla kendisini göstermiş olduğunu Ofissizler platformu aracılığıyla ortaya koymuştur. Buna ek olarak farklı platformların prekaryada sınıf bilincini oluşturma noktasında ne gibi işlevlere sahip olduğunu da incelemiştir. Ayrıca sınıf bilinci, katılımcı kültür ve prekarya gibi farklı disiplinlerde ortaya çıkmış kavramları birbirleriyle ilişkili bir biçimde ele alarak iletişim bilimine yapacağı disiplinler arası katkı açısından önem taşımaktadır.

Araştırma çerçevesinde aşağıdaki hipotezler sınanmıştır:

H.1. Yeni medya ve onun sunduğu imkanlar prekaryada sınıf bilinci oluşumunu destekler

H.2. İnternet dolayimli ortamlarda oluşturulan platformlar aracılığıyla bir araya gelen prekarya sınıfının kurduğu ilişki yalnızca sanal ortamla sınırlı kalmaz.

H.3. Prekarya sınıfının, katılımcı kültür ekseninde internet dolayimli platformları kullanım biçimleri farklılık göstermektedir.

Bu çalışmada betimsel yöntem olarak netnografi kullanılmıştır. Varlıklar, gruplar, olaylar vb. farklı alanların ne olduğunu ortaya koymayı amaçlayan çalışmalar betimsel çalışmalardır (Kuru ve Var, 2009). Bu çalışmalarda, araştırmacının incelediği ortam doğal haliyle ele alınır, doğal ortamın dışında farklı, yapay bir ortam oluşturulmaya çalışılmaz (Aydoğdu, Karamustafaoğlu ve Bülbül, 2017). Bu bağlamda netnografik yöntem de etnografik analizin sanal ortamdan yürütüldüğü, araştırmacının inceleme nesnesi olarak ele aldığı topluluğun kültürel değerlerini ilgili grubun içerisinde yer alarak ve böylece topluluğa ait bütün kültürel öğeleri açıklamaya çalıştığı betimsel bir yöntem (Akgül, 2020) olarak tercih edilmiştir.

Bu çalışmada netnografik araştırma deseni olarak Şükriye Eren Çetin'in (2019), "Katılımcı Kültür Olgusu Bağlamında Sosyal Medya ve Çevrimiçi Topluluklar: Netnografik Bir Analiz" başlıklı doktora tezinden faydalanılmıştır. Çetin'in oluşturmuş olduğu netnografik araştırma deseni (Topluluğun Kimliği, Topluluğa Üyelik, Topluluğa Ait Dil ve Söylem, Topluluğun Faaliyetleri, Sosyal Medya Platformlarında Ofissizler) Ofissizler platformuna uyarlanmış ve böylece veri toplama aracı oluşturulmuştur. Bu araştırma kapsamında freelance çalışanların oluşturmuş olduğu, ülkemizdeki ilk ve tek freelance dayanışma ağı olan "Ofissizler" seçilmiştir. Araştırmanın amaçları kapsamında elverişli durumda olan ve gönüllü grup, birey ve/veya kümelerin seçilerek araştırmaya dahil edilmesi şeklinde ifade edilen Elverişlilik/Uygunluk Örnekleme (Onwuegbuzie ve Collins, 2007) kullanılarak örneklem seçimi yapılmıştır.

"Ofissizler", sosyal medya platformları üzerinden kurulmuş ve freelance çalışanları bir araya getiren bir dayanışma ağıdır. Bu çalışma açısından platformun önemi ise internet dolaylı platformlar vasıtasıyla kurulup bu platformlar üzerinden örgütlenmiş olmalarıdır. Çalışma kapsamında Ofissizler platformu; Ekim 2018 ile Temmuz 2020 tarihleri arasındaki dönemde katılımcı gözlem ile derinlemesine analiz yapılarak ele alınmıştır.

Araştırmanın Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırma verileri analiz edilirken Ofissizler platformu; "Topluluğun Kimliği", "Topluluğa Üyelik", "Topluluğa Ait Dil ve Söylem", "Topluluğun Faaliyetleri" ve "Sosyal Medya Platformlarında Ofissizler" olmak üzere toplamda beş farklı başlık altında analiz edilmiştir. Topluluğun kültürü ve iletişimini olabildiğince iyi anlamak açısından araştırma sadece topluluğa ait sosyal medya hesapları ile sınırlandırılmamış buna ek olarak topluluğun internet sitesi, topluluğun oluşturduğu Baloncuk sohbet uygulaması ve topluluk üyelerinin birtakım yayın kuruluşlarıyla yapmış oldukları görüşmeler de analiz sürecine dahil edilmiştir.

• Topluluğun Kimliği

İlk olarak "Beyaz Yakalılar" ile bir araya gelen ve zaman içerisinde beyaz yakalılardan ekonomik, sosyal, psikolojik vb. açılardan farklılıklara sahip olduklarını fark ettikten sonra ayrı bir oluşum olan Ofissizler, kendilerini freelance çalışanların bir arada bulunduğu bir dayanışma ağı olarak ifade etmişlerdir. Bu bağlamda freelance çalışanları bir araya getirmek, freelancerlar arasında deneyim ve bilgi paylaşımını gerçekleştirmek, güvencesizliklerle çevrili olan çalışma şartlarına itiraz edip, sahip olmaları gereken haklarını talep etmek ve bunlara ek olarak mevcut üretim düzeninin yerini alabilecek alternatif üretmenin yollarına dair arayış içerisinde olduklarını belirtmişlerdir (Ofissizler, 2020)

• Topluluğa Üyelik

Ofissizler platformuna üye olmak için belirtilmiş olan herhangi bir ön koşul söz konusu değildir. Ofissizlerin internet sitesindeki "Bize Katıl" bölümünde topluluğa üyelik sürecinden bahsedilmiştir. Bu başlıkta Ofissizlerin ne olduğu, neden bir arada buldukları, hangi ortamlarda (fiziki/sanal) buluştuklarını ve kendilerine dair bilgilere hangi kanallar aracılığıyla ulaşılabileceğine dair açıklamalarda bulunmuşlardır (Ofissizler, 2020). Ofissizler, sosyal medya hesapları ve kendi sohbet uygulamaları olan "Baloncuk"un yanı sıra mail listesi de oluşturmuş ve bütün bu internet dolaylı platformlar sayesinde üyeleri ile bağlantıda kalmaya sürdürmüştür.

• Topluluğa Ait Dil ve Söylem

Bu başlık altında Ofissizler platformunun ideolojik yansıması olarak söylemleri ele alınmıştır. İdeoloji, TDK (2006) tarafından "Siyasal veya toplumsal bir öğretiyi oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi,

dinî, moral, estetik düşünceler bütünü” şeklinde tanımlanmıştır. Bu bağlamda bu başlık altında platformun ideolojisini yansıtan dil ve söylemler, sosyal medya hesaplarındaki paylaşımlarından hareketle incelenmiştir.

BİZ	ONLAR
“Yarın birlikte çalışalım...”	“Valla senin işin de güzel oturduğun yerden para kazanıyorsun”
“Ofissizler olarak yapacağımız daha çok şey var. Ama koşmadan, koşturmadan örelim dayanışmamızı...”	“... Öyle evden çalışmak deyince güzel geliyor kulağa ama sandığınız kadar tatlı değil hayatımız”
“Frilens değil tam zamanlı dayanışma”	“Bizde pek olmuyor tabi bunlar ama olmayacak şey değil. Kimseye hakları gümüş tepside sunulmuyor.”
“Gelin başımızın çaresine bir de birlikte bakalım!”	“Büronun yarısına meslektaşın üçte birine derken çeviri fiyatları sıfıra yakınsıyor. Yakında isyan edeceğiz haberiniz ola!”
“Esnek değil güvenceli, işsiz değil ofissiz, yalnız değil hep birlikte...”	“Bütün gün orada oturuyorsun bari bir işe yara”
“Yalnız değil Ofissiz!”	“Biz de insanız değil mi? Biraz uyusak iyi olur yani...”

Tablo 1: Ofissizler Platformuna Ait Dil ve Söylem

Analiz sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde Ofissizler platformunun “Biz” ve “Onlar” karşıtlığı kapsamında ele alınabilecek biçimde ifadeler yer verdiği görülmüştür. Biz ve Onlar karşıtlığını Zyunt Bauman, “Sosyolojik Düşünmek” (2013) adlı çalışmasında ele almıştır. Bauman “Biz” ifadesinin ait olduğumuz grup anlamına geldiğini, bu grubun içerisinde olanları son derece iyi anladığımızı ve bu nedenle grup içerisindeki varlığımızı sürdürmemizin yollarını da bildiğimizi söylemiştir. Birey burada kendisini güvende ve evindeymiş gibi hissetmektedir. “Onlar” ise bireyin içerisinde olmak istemediği gruptur. “Onlar” içerisinde nelerin olup bittiğine yönelik bireyin algıladığı şeyler belirsiz ve kopuk kopuktur. Bu durum, “Onlar”ın yaptığı şey her ne olursa olsun birey açısından öngörülemez ve aynı oranda korkutucu şeylerdir. “Onların olan “bizim” olamaz ve “onlar” “biz” değildir.” cümlesiyle “Biz” ve “Onlar” karşıtlığını özetlemiştir. Bu kapsamda Ofissizler platformunun “Biz” ve “Onlar” kutuplaşması çerçevesinde ideolojik söylemini analiz ettiğimizde “Biz”e karşılık gelen grubun platform üyeleri ve daha geniş çerçevede ise Türkiye’deki Freelance çalışanlar olduğunu görmekteyiz. “Onlar” ise “Biz”e göre daha geniş bir kesimi içerisinde barındırmaktadır. “Onlar”a yönelik söylemler analiz edildiği zaman freelance çalışmayı kolay gören ve bu çalışma biçiminin iç yüzünü bilmeyen bireylerden; freelancer olarak iş sağladıkları işveren ve/veya verenlerine ve daha genel olarak da kapitalist düzenin bizzat kendisini “Onlar” olarak isimlendirebileceğimiz grup içerisinde gördüklerini söyleyebiliriz.

- **Topluluğun Faaliyetleri**

Yapılan analiz sonuçlarının ardından Ofissizler platformunun, internet dolayımı platformlarda bir araya gelmiş olmalarına rağmen, grup üyelerinin gündelik yaşam alanlarında

da birçok etkinlik düzenledikleri, çeşitli eylemlerde buldukları ve buna ek olarak sosyal medya platformlarını aktif bir biçimde kullanarak katılımcı kültür olgusunun oluşumunda önemli bir rol oynadıkları görülmüştür. Bu bağlamda platformun yapmış olduğu etkinlikleri tek bir başlık altında incelemek mümkün olmadığı için, platformun gerek gündelik yaşam alanlarının da gerekse de çevrimiçi ortamlarda düzenlemiş olduğu etkinlikler “Buluşmalar”, “Eylemler”, “Etkinlikler”, “Baloncuk Sohbetleri” ve “Frilens Matinesi” başlıkları altında incelenmiştir.

Buluşmalar: Pandemi koşulları Ofissizlerin buluşmalarını doğrudan etkilemiştir. Dolayısıyla Ofissizlerin buluşmalarını Pandemi öncesi ve Pandemi sonrası şeklinde ayırmak mümkündür. Pandemi Öncesi dönemde her Çarşamba Taksim ve her Perşembe Kadıköy’de buluşmalar yapmışlardır. Buna ek olarak Bursa, İzmir ve Adana’da buluşmalar düzenleyerek kendilerini yalnızca İstanbul gibi dar bir çerçeve ile sınırlandırmamış, ulaşabildikleri kadar çok sayıda freelance çalışana ulaşmaya çaba göstermişlerdir. Pandemi Sonrasındaki dönemde ise haftalık olarak düzenledikleri toplantılarını Zoom ve Skype üzerinden sürdürmüşlerdir. Analize dahil edilen süreç olan Ekim 2018-Temmuz 2020 tarihleri arasında iki kere Zoom ve altı kere ise Skype üzerinden buluşmalarını gerçekleştirmişlerdir.

Eylemler: Ofissizler platformu, 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü ve 20 Eylül Küresel İklim Grevleri olmak üzere üç farklı konu hakkında eylemlerde bulunmuştur. Bu eylemlerini gerek gündelik yaşam mekanlarında gerekse de online ortamlar aracılığıyla gerçekleştirmişlerdir. Bu üç tarih arasında ise en fazla yer kaplayan 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü olmuştur. Ofissizler, 1 Mayıs 2019 tarihinde katılmış oldukları eylemin nedenleri olarak Freelance çalışanların görünürliğini arttırmak ve bunun yanı sıra güvencesiz koşullar karşısında dayanışmayı büyütmek olarak açıklamışlardır (Twitter, @ofissizler, 30 Nisan 2019, 14:23). Ofissizler Pandemi dönemine denk gelen 1 Mayıs 2020 tarihindeki Emek ve Dayanışma Günü’nde ise manifesto yayınlamıştır. Dolayısıyla aradan geçen zaman içerisinde platformun kendi kimliği ve konumunu daha net bir biçimde oturtmuş olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Yine aynı dönemde Pandemi nedeniyle sokaklarda kutlanamayan 1 Mayıs’ı, sosyal medya hesapları aracılığıyla #BilgisayarıKapattık başlıklı bir etiket kullanıp kutlamışlardır.

Ofissizlerin katıldığı bir başka eylem ise 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’dür. Burada 1 Mayıs’takinden farklı olarak karşımızda olan durum ise 1 Mayıs’ta kendi hazırladıkları düzen içerisinde eylemlerini sürdürürken, 8 Mart’ta ise başka platformların düzenlediği eylemde Ofissizler’i temsilen yer almış olmalarıdır. Dolayısıyla Kolektif hareketin bizzat yapıcısı ve eyleyicisi durumundan oluşturulan kolektif hareketin bir parçası olma konuma geçmişlerdir. Ofissizler son olarak ise 20 Eylül Küresel İklim Grevlerine dahil olmuşlardır. Bu grevler, karar alıcıları iklim krizinin aciliyetine karşı bir an önce harekete geçirmek amacı taşımaktadırlar (İklimhaber, 2019). Ofissizler bu greve “Ofissiz dedik Gezegensiz değil!” sloganı ile dahil olmuştur (Instagram, @ofissizler, 19 Eylül 2019). Ofissizlerin katılmış olduğu eylemler göz önüne alındığında, platformun yalnızca kendi sorunlarına çözüm yolları aramadığını buna ek olarak her bireyi ilgilendiren iklimsel değişiklikler konusunda da duyarlılık sahibi olduğu görülmüştür. Dolayısıyla Ofissizler platformunun yalnızca kendi problemlerini önemsemediği, bunun yanı sıra evrensel düzeyde her birimizi ilgilendiren konulara karşı da önem ve hassasiyet duyduklarını söylememiz mümkündür.

Etkinlikler: Ofissizler platformu gerek kendi düzenlemiş olduğu gerekse de başka platformlar tarafından düzenlemiş olan etkinliklere katılım göstermiştir. Bu etkinliklerin, grup üyelerini bilgilendirme amacı güden, gündelik yaşamda karşılaşmış oldukları hukuki, ekonomik, psikolojik vb. sorunlarına çözüm yolları üretmeyi amaçlayan, grup içerisindeki üyelerin iletişim ve etkileşimini artırma amacı güden bir yapıda olduğu ortaya çıkmıştır.

ETKİNLİKLER		
Kendi Düzenledikleri Etkinlikler		Katılım Gösterdikleri Etkinlikler
Bilgilendirici	Diğer	
Üretimde Tüketimde Ofissiz Dayanışması	Ofissizler Kahvaltı	IX. Ulusal Sosyoloji Kongresi: “Ofissizleşen Emeğin Ağları: Freelance Çalışanların Ağ Deneyimleri ve Örgütlenme Pratikleri”
Sözleşme Arıyoruz	Ekstribris Atölyesi	Sivil Sesler Festivali
Freelance Çalışanlar İçin Alacak Tahsilinin Yolları ve Süreçleri	Yılbaşına Geç Kaldık Partisi	
Freelance Çalışanlar İçin Online Platformlar Forumu	Dinlenebiliyor Muyuz?	
	Ofissizler Kendini Anlatıyor	

Tablo 2: Ofissizler Platformu Etkinlikleri

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere Ofissizler platformu birçok farklı konu hakkında etkinlikler gerçekleştirmiştir. Bu etkinliklerin bir kısmını gündelik yaşam alanlarını kullanarak bir kısmını ise çevirim içi online platformlar aracılığıyla düzenlemişlerdir. Bu etkinlikler vasıtasıyla Ofissizler, freelance çalışanların karşılaştıkları sorunların farkındalığına sahip olduğunu ve bu sorunlara yönelik olarak çözüm önerileri üretmeyi amaç edinen bir platform görünümü sergilemektedir.

Baloncuk Sohbetleri: Baloncuk Sohbetleri, Ofissizlerin üyeleri ile online bir ortamda bir araya gelerek belirlemiş oldukları konular hakkında tartışmalar yürüttükleri, bilgi ve deneyimlerini paylaştıkları bir platformdur. Bu platform, “Baloncuk, freelance çalışanların anlık olarak mesajlaşarak dert paylaşabilecekleri, derman üretebilecekleri, molalarında sohbet edebilecekleri, belki biraz da motivasyon bulabilecekleri bir ortam. Kısacası dayanışmanın online olanı...” şeklinde tanıtılmıştır (Ofissizler, 2018). Baloncuk sohbetleri belirlenen temaya uygun sorular belirlenerek yürütülmektedir. Üyeler, konuşulmasını istedikleri konu veya konular hakkında önerilerde bulunabilme olanağına sahiptir. Baloncuk Sohbetleri aracılığıyla Ofissizler platformunun ele aldığı konular ise şunlardır:

Freelance çalışma zorunluluk mu tercih mi?

Freelance Çalışmada Hukuk

Freelance Çalışanın İş Bulması

Freelance karantinaya alınır mı ne olur?

Ücretlendirme

Freelance Çalışırken Yaşlılık ve Emeklilik

Ofissizler platformunun ele aldığı konulara bakıldığında zaman seçilen konuların

Freelance olma durumuna yönelik olarak belirlendiği ve Freelance olmanın birtakım boyutlarını grup üyelerinin deneyim, fikir ve önerilerini online bir ortam üzerinden konuşarak gerçekleştirmiş oldukları görülmüştür. Baloncuk Sohbetleri üzerinden elde ettiğimiz bu durum demokratik bir katılım ortamının oluşturulması, üyelerin farklı görüş ve önerilerine açık olunması gibi katılımcı kültür olgusunun ana ve en önemli özelliklerinin Ofissizler platformunda var olduğunun göstergeleri olarak karşımızda durmaktadır. Buna ek olarak seçilen konuların freelance çalışmayı merkeze alması ve freelancerların yaşamış oldukları çeşitli sorunlar karşısında çözüm arayışı içerisinde olmaları sınıf bilincinin oluşumu ve geliştirilmesi konularında da katılımcı kültür olgusunun önemini ortaya koyar niteliktedir.

Frilens Matinesi: Film etkinlikleri, Ofissizler platformunun gerek online ortamlarda gerekse de gündelik yaşam mekanlarında gerçekleştirmiş oldukları etkinliklerden birisidir. Grup üyeleri tarafından seçilen filmler bireysel ve/veya toplu bir biçimde izlenmiş ardından platform üyeleri bir araya gelerek izledikleri filmler hakkındaki yorum ve eleştirilerini belirtmişlerdir. Ofissizler platformu Freelance olma durumuna atıfta bulunarak bu etkinliği “Frilens Matinesi” olarak adlandırmıştır. Ofissizlerin izlemiş olduğu filmler şunlardır: Gece Vurgunu, Frances Ha, Üzgünüz Size Ulaşamadık, Joker, Okja, Kaptan Fantastik, Aşk, The Lobster, Evrim, Bugün Aslında Düdü.

Ofissizlerin izlediği filmlerin içerikleri incelendiğinde genelde prekarya sınıfı özelde ise freelance çalışanların karşılaştıkları ve onları prekarizasyona iten koşulları yansıtan filmler olduğu analiz sonucunda ortaya çıkmıştır. Prekarizasyon, bir yandan ekonomik, kültürel, siyasi vb. toplumsal koşulların bireyin aleyhine dönüşümüne gönderme yaparken öte yandan ise her geçen gün daha fazla sayıda bireyin toplumsal yapı içerisinde atomize olarak yalnızlaşmasına da göndermede bulunmaktadır. Bu bağlamda Örneğin; Frances Ha isimli filmin konusu “Tam anlamıyla istikrarlı bir işe sahip olmayan Frances'in tek hayali çalıştığı bu şirketin daimi çalışanı olabilmektir. Öte yandan kendi jenerasyonundakiler gibi birçok farklı işe atılmakta ancak hiçbirinde tam anlamıyla başarılı olamamaktadır” (beyazperde, 2013). Ofissizler Platformunun kuruluş nedenlerinden birisi olan freelance çalışanların yalnızlık yaşamaları durumu da yine yapılan film tercihlerinde görülebilmektedir. Örneğin; Joker filmi “Toplum tarafından dışlanan bir adam olan Arthur, hayatta yapayalnızdır. Sürekli bir bağ kurma arayışında olan Arthur, yaşamını taktığı iki maske ile geçirir. Gündüzleri, geçimini sağlamak için palyaço maskesini yüzüne takan Arthur, geceleri ise asla üzerinden silip atamayacağı bir maske takar” (beyazperde, 2019).

- **Sosyal Medya Platformlarında Ofissizler**

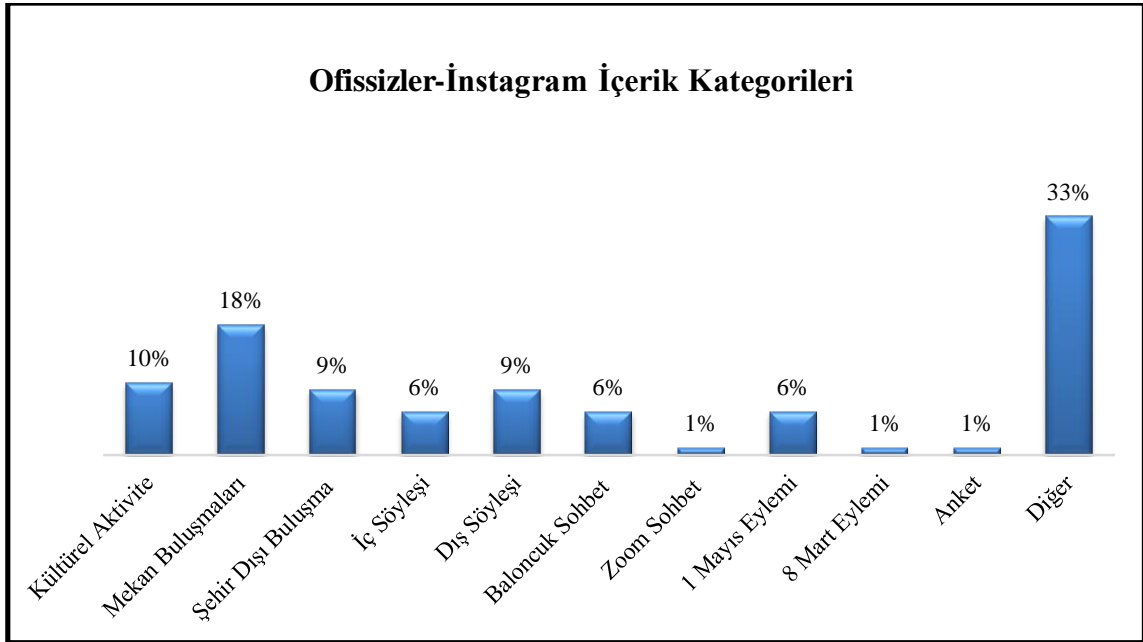
Yapılan analizler sonucunda Ofissizlerin, sosyal medya platformlarını yoğun ve aktif bir biçimde kullanmış olduğu ortaya çıkmıştır. Ofissizlerin, sosyal medya platformlarındaki içeriklerinin tek bir merkez üzerinden yürütüldüğü görülmüştür. Topluluğun sosyal medya platformlarına ait sayısal veriler ise şöyledir:

SOSYAL MEDYA PLATFORMU	OFİSSİZLER
Instagram:	@ofissizler
İlk Paylaşım Tarihi:	Kasım-2018
Gönderi Sayısı:	96
Takipçi:	1083
Takip Edilen:	62
Toplam Yorum:	82

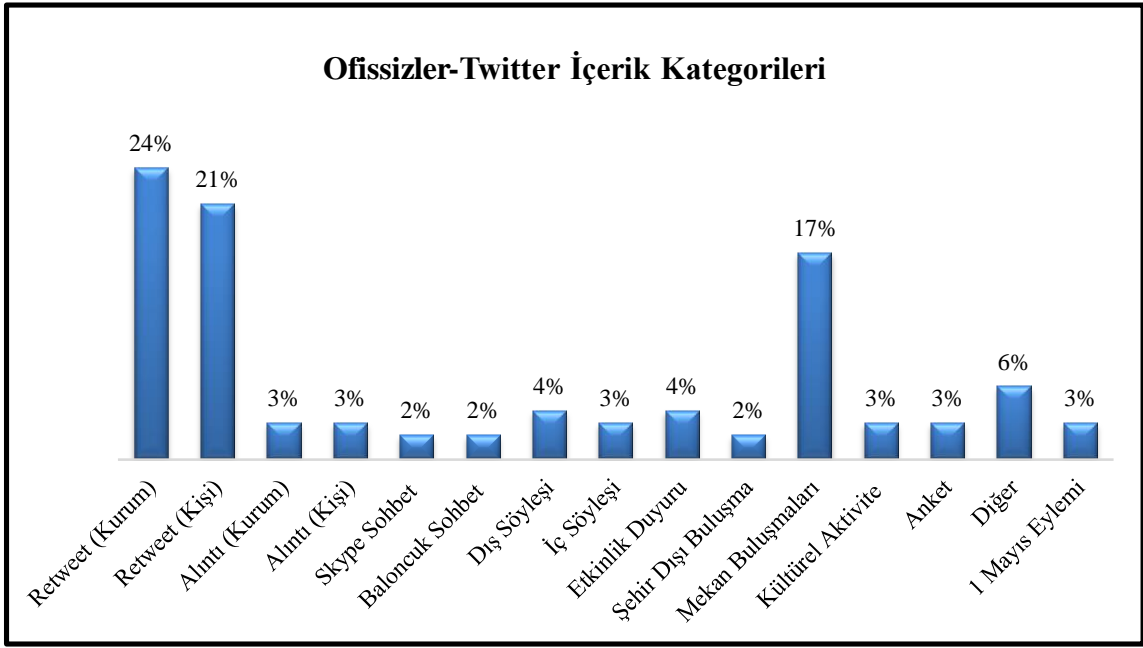
Facebook: İlk Paylaşım Tarihi: Gönderi Sayısı: Takipçi: Toplam Yorum	@ofissizler Ekim-2018 159 1301 39
Twitter: İlk Paylaşım Tarihi: Gönderi Sayısı: Takipçi: Takip Edilen: Toplam Yorum:	@ofissizler Ekim-2018 678 2188 137 65
TOPLAM GÖNDERİ SAYISI:	933
TOPLAM YORUM SAYISI:	186

Tablo 3: Ofissizler Platformunun Sosyal Medya Hesaplarına Ait Sayısal Verileri

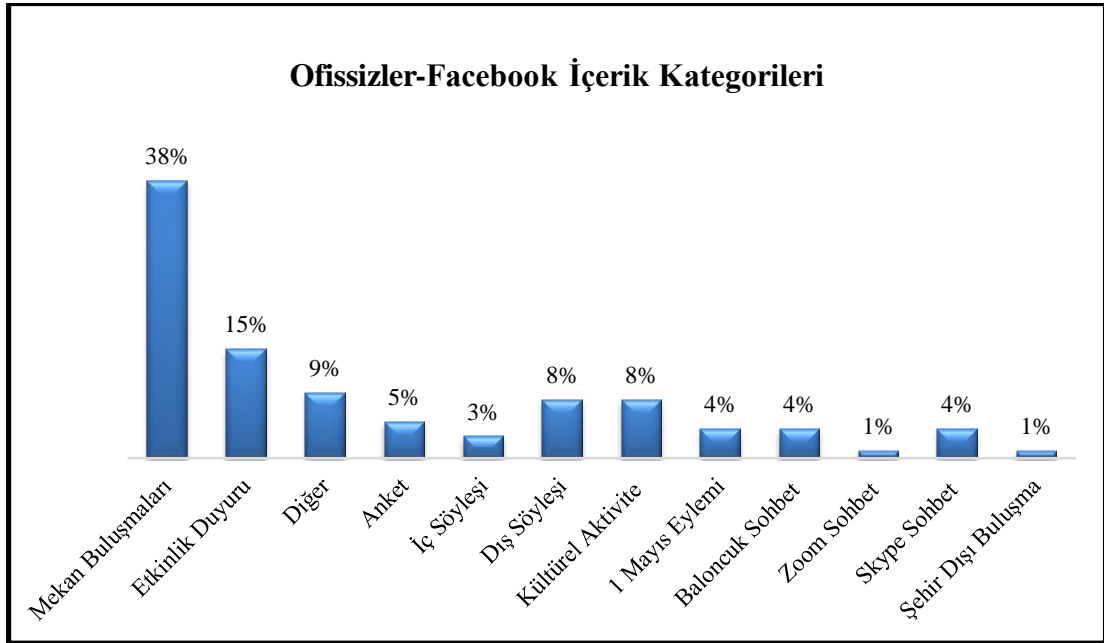
Tablodan görülebileceği üzere Ofissizlerin en aktif kullandığı platform Twitter'dır. En az kullanılan platform Instagram iken, Facebook, Instagram'a nazaran daha fazla kullanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bir diğer sonuç ise her bir sosyal medya platformunun farklı amaçlara yönelik olarak kullanılmasıdır. Bunun doğal bir uzantısı olarak ise her bir sosyal medya platformundaki içerik biçimlerinin farklılık göstermesi olarak karşımıza çıkmıştır. Aşağıdaki grafiklerde her bir sosyal medya platformunun hangi amaçlara yönelik olarak kullanıldığı gösterilmiştir:

Şekil 1: Ofissizler Instagram İçerik Kategorileri

Şekil 2: Ofissizler Twitter İçerik Kategorileri

Şekil 3: Ofissizler Facebook İçerik Kategorileri

Ofissizler platformunun sosyal medya hesaplarındaki içeriklerin dağılımları görüldüğü üzere buldukları platformlara göre farklılık sergilemektedir. Bu dağılımları yüzdelik olarak sıraladığımızda her bir sosyal medya platformunda farklı içeriklerin ağırlık kazandığı söylenebilir. Nitekim en çok paylaşılan ilk üç içeriğe baktığımızda Ofissizlerin Instagram hesabındaki paylaşımların %33'ü Diğer, %18'i Mekan Buluşma Duyuruları ve %10'u ise Kültürel Aktivite; Facebook hesabındaki paylaşımların %38'i Mekan Buluşma Duyuruları, %15'i Etkinlik Duyuruları ve %9'u Diğerken, en aktif ve yoğun kullanım sergiledikleri Twitter'da ise içeriklerin %24'ü Kurumların Retweeti, %21'i Kişilerin Retweeti ve %17'si

Mekan Buluşma Duyuruları olarak dağılmıştır. Bu içerik dağılımlarından çıkarabileceğimiz bir başka sonuç ise Facebook ve Instagram'ın ağırlıklı olarak Ofissizlerin düzenlediği her türden faaliyeti aktardığı sosyal medya hesapları olarak kullanılırken; Twitter'ın ise bunun aksine çeşitli kurum, yapı ve kişilerle RT ve Alıntı yoluyla etkileşime geçildiği bir sosyal medya platformu olarak kullanılmış olduğudur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1980'li yıllardan itibaren ortaya çıkmaya başlayan ve yerkürenin bütün alanlarında etkisini hissettiren Küreselleşme süreci, ekonomik, toplumsal, siyasal, teknolojik ve kültürel alanları hızla dönüştürmüştür. Gerek iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkan internet gerekse de toplumsal dönüşümün sermaye lehine gelişerek bireyleri esnek ve güvencesiz yaşam koşullarına itmesi ve bunun sonucunda da prekaryanın sınıfsal bir kategori olarak ele alınmaya başlanması küreselleşme sürecinin önde gelen çıktıları olarak karşımızda durmaktadır. Web 2.0 teknolojisinin sağlamış olduğu etkileşim olanağından yararlanan gruplardan bir tanesi ise prekarya sınıfıdır. Bu sınıf fordist dönemin proletarya sınıfını inşa eden ortak bir “sınıf bilinci” temelinde hareket etmemektedir. Bunun aksine küreselleşme süreci ile ivmelenen bir başka yapı olan post-modernitenin meta teoriyi reddeden parçalı yapısına uygun olarak, farklı demografik nitelikteki toplumsal grupları içerisinde barındırır ve bu yönüyle bir muğlaklık içermektedir. Prekarya sınıfının alt demografik gruplardan birisini oluşturan ve her geçen gün gerek ülkemizde gerek küresel ölçüde sayıları giderek artan freelance çalışanlar da prekarya sınıfının önemli alt demografik sınıflarından birisi olarak karşımızda durmaktadır. Bu bağlamda çalışma kapsamında katılımcı kültür olgusu ile freelance çalışanlarda sınıf bilinci oluşumu arasındaki ilişki, bu olgunun prekarya sınıfının sosyal etkileşimi ve iletişimi üzerinde nasıl bir etkisi olduğu ve katılımcı kültür olgusunun hangi yönleriyle kendisini sergilemiş olduğu araştırılmıştır.

Bu çalışmada ortaya konulan ilk hipotez olan “Yeni medya ve onun sunduğu imkanlar prekaryada sınıf bilinci oluşumunu destekler” ifadesi doğrulanmıştır. Sınıf bilinci kavramı ile alakalı ortaya konulan düşünceler genel olarak ele alındığında sınıf bilincinin her şeyden önce bireyin taşımış olduğu kaygı, sorun, şikayet ve özlemlerini tıpkı onun gibi hisseden ve taşıyan bireylerin bulunduğu bir gruba kendisini ait hissetmesi ve adeta o grupla bütünleşmiş olmasıdır. Bu bağlamda Ofissizler platformunun kimliğinin analizi sonucunda elde etmiş olduğumuz bulgular, Ofissizlerin kendisini net bir biçimde “freelance” çalışanların bir araya geldiği bir dayanışma ağı şeklinde konumlandırımları ve bu doğrultuda çeşitli aktivitelerde bulunmuş olmaları sınıf bilincinin ön koşulu olarak gösterdiğimiz durumla birebir örtüşmektedir. Yine sınıf bilinci ile alakalı bir başka koşul ise bireyin, başka sınıf ve/veya sınıfların varlığını tanınması ve farklı sınıfsal konuma ait bireylerden kendisini ayrı hissetmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Ofissizler Platformunun sosyal medya ağlarında kullanmış olduğu ideolojik dil ve söylem incelendiğinde, platformun açık bir biçimde “biz” ve “onlar” karşıtlığı çerçevesindeki söylemlere yer verdiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla platform, sınıf bilincinin bir başka koşulu olarak karşımıza çıkan başka sınıf ve/veya sınıfların varlığının tanınması ve kendisini bu sınıfsal konumlardan ayrı hissetmesi koşulunu da sağlamaktadır. Sınıf bilincinin en önemli göstergelerinden birisi ise mevcut sınıfsal sistemin yapısından rahatsızlık duymak ve bu sınıfsal sistemin değiştirilebileceğine dair inancın somut bir biçimde gösterilmesidir. Bu durumun somut bir biçimde ortaya konmasındaki en etkili yöntemlerden birisi ise mevcut durumdan rahatsızlık duyulduğunu doğrudan gösteren ve bunu değiştirmek amacı taşıyan eylemlerdir. Yapılan analizler sonucunda Ofissizler platformunun, 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü ve 20 Eylül Küresel İklim Grevleri üzerine eylemlerde bulunduğu gözlemlenmiştir. Sınıf bilincinin en önemli ve güçlü göstergelerinden birisi olan eylemlere Ofissizlerin katılması, Marx'ın “kendisi için sınıf” olarak isimlendirdiği yani içerisinde bulunduğu sınıfın farkında olmak ve bu sınıfın ortak

çıkarları doğrultusunda beraber hareket etme durumunun dolayısıyla sınıf bilincinin en güçlü göstergesidir. Bütün bu örgütlenme ve eyleme geçme süreçlerinin, yeni medya teknolojilerinin gelişimi ile beraber mümkün olduğu göz önünde bulundurulursa yeni medya teknolojilerinin ve bu teknolojilerin sağlamış olduğu olanakların prekaryada sınıf bilinci oluşumunu olumlu desteklediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Katılımcı kültürün sağladığı iletişim olanakları doğru ve amaca uygun bir biçimde kullanıldığında tıpkı freelance çalışanların yapmış olduğu gibi prekaryanın diğer alt demografik sınıfına dahil olan grupların da sınıf farkındalığı oluşturarak sınıf bilincini güçlendirmek için yeni medya platformlarını kullanabilecekleri önermesi yanlış olmayacaktır.

Çalışmanın ikinci hipotezi olan “İnternet dolayimli ortamlarda oluşturulan platformlar aracılığıyla bir araya gelen prekarya sınıfının kurduğu ilişki yalnızca sanal ortamlarla sınırlı kalmaz.” ifadesi de doğrulanmıştır. Nitekim Ofissizlerin yaptıkları etkinlikler sanal ortamlar ile sınırlı olmayıp, sosyal medya hesapları üzerinden düzenli bir şekilde duyurular yaparak her Çarşamba Taksim’de ve her Perşembe ise Kadıköy’de buluştukları gözlemlenmiştir. Buluşma etkinlikleri yalnızca İstanbul ile sınırlı kalmamı, Bursa, İzmir ve Ankara’da da buluşma etkinlikleri düzenleyerek başka şehirlerde bulunan freelance çalışanlara da ulaşmaya çalıştıkları görülmüştür. Ofissizlerin gündelik yaşamda bir araya gelmeleri bu buluşmalar ile sınırlı kalmamıştır. Platform, üyelerini bilgilendirici, grup içi iletişimi ve etkileşimi artırıcı, platform üyelerinin deneyimlerini paylaşabildikleri, psikolojik olarak en çok sıkıntı yaşadığı yalnızlık durumunu en az düzeye indirmeyi amaçladıkları çeşitli etkinlikler de düzenlemektedirler. Yalnızca grup içi etkinlikler ile faaliyetlerini sınırlandırmayan platform, kendilerini tanıtmak ve amaçlarını aktarmak amacıyla farklı yapılar tarafından düzenlenmiş olan organizasyonlarda da yer almışlardır. Dolayısıyla prekarya sınıfı açısından internet dolayimli platformlar yalnızca zaman-mekan ayrımını ortadan kaldırarak benzer şikayetleri paylaşan kişileri sanal bir ortamda bir araya getirmez, bunun yanı sıra bu üyelerin ve platformların gündelik yaşantıda da çeşitli etkinlikler düzenleyebilmesine olanak sağlar demek yanlış olmayacaktır.

Üçüncü hipotez olan “Prekarya sınıfının, katılımcı kültür ekseninde internet dolayimli platformlarını kullanım biçimleri farklılık göstermektedir.” ifadesi de doğrulanmıştır. İnternet dolayimli platformlar kapsamında Ofissizlerin sosyal medya hesapları (Facebook, Twitter ve Instagram), Baloncuk Sohbet Uygulaması ve oluşturdukları mail grubu ele alınmıştır. Ofissizlerin sosyal medya hesaplarındaki paylaşımların içerik analizleri ise Ofissizlerin, sosyal medya platformlarını farklı biçimlerde kullandığını ortaya koymuştur. Ofissizlerin etkileşim ve katılımı en yüksek düzeyde tuttuğu sosyal medya hesabı Twitter olmuştur. Nitekim Twitter hesapları üzerinden yapmış oldukları paylaşımların %45’i çeşitli oluşumların ve kişilerin tweetlerinin retweet edilmesinden oluşmaktadır. Twitter’daki etkileşim ve katılımı en üst düzeyde tutma davranışının Facebook ve Instagram hesaplarında da aynı şekilde devam ettiği söylenemez. Facebook ve Instagram paylaşımlarının içeriklerinin dağılımına baktığımızda çok yoğun bir biçimde bu sosyal medya platformlarının Ofissizlerin düzenlediği her türden faaliyeti aktardığı, duyurularını yaptığı kısacası katılım ve etkileşim sağlamaktan ziyade bu sosyal medya platformlarını adeta bir duyuru panosu şeklinde kullandıkları gözlemlenmiştir. Ofissizlerin kullanmış olduğu bir başka platform ise Baloncuk Sohbet Uygulamasıdır. Bu uygulama ise sosyal medya hesaplarının aksine herkese açık değildir. Bir kişi eğer bu uygulamayı kullanmak isterse buraya üye olmak zorundadır. Ancak bu uygulamaya üye olmak için freelance bir çalışan olmak zorunluluğu yoktur. Yine de üye olmadan da Baloncuk Sohbet Uygulaması üzerinden Ofissizlerin düzenlemiş olduğu sohbetlere ve çeşitli etkinliklere katılmak mümkün değildir. Bu yönüyle sosyal medya platformlarının herkese açık yapısının aksine Baloncuk Sohbet Uygulaması üyelik ön koşuluna sahiptir. Ofissizlerin kullanmış olduğu son platform ise mail grubudur. Ofissizler, bu

mail grubu aracılığıyla üyelerini yapmış oldukları faaliyetlerden haberdar etmekte, düzenlemiş oldukları konuşmaların, etkinliklerin özetlerini paylaşmakta ve de gelecekte yapılması düşünülen ve/veya karar verilen faaliyetleri üyeleri ile paylaşmaktadırlar. Bu mail grubuna dahil olmanın tek yolu ise platforma üye olan ve mail grubundan sorumlu olan kişi ve/veya kişilerle iletişime geçmektir. Görüldüğü üzere Ofisizler, internet dolayımı platformları farklı amaç ve şekillerde kullanmışlar ve bu durum da katılımcı kültür olgusunun kendisini her bir platformda farklı biçimlerde göstermesine neden olmuştur. Twitter, katılımcı kültür olgusunun en yoğun yaşandığı yer olurken, mail grubu ise bu olgunun en düşük düzeyde kaldığı platform olarak karşımıza çıkmıştır.

Küreselleşme sürecinin meydana getirdiği yıkımın bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan prekarya, Castells'in ortaya koyduğu internete dayalı ağlar oluşturma ve buradaki ağlar oluşturma mantığını kullanarak mücadelelerini, eylemlerini ve örgütlenmelerini yürütebilme olanağına sahiptir. Buradaki ağlar oluşturma çeşitli internet platformları aracılığıyla bir araya gelmeye olanak sağlayan teknolojik durumu ifade ederken ağlar oluşturma mantığı ise bu oluşumların hiyerarşik bir yapıda bulunmaması ve dolayısıyla merkezi bir otoriteden, sistemden bağımsız olacak şekilde hareket edebilme özgürlüğüne atıfta bulunmaktadır. Parçalı, sınırları belli olmayan ve muğlaklığı içerisinde barındıran prekarya sınıfının ihtiyacı olan şey ise tam olarak belirli bir otoriteye, sisteme, duruma bağlı olmadan değişen koşullara göre esneklik gösterebilmelerine olanak sağlayacak olan ve ağlar oluşturma mantığına dayalı örgütlenme biçimidir. Bu çalışmada ortaya koymaya çalıştığımız üzere katılımcı kültür olgusunun bu örgütlenme sisteminde merkezi bir yeri vardır. Katılımcı kültür olgusu yalnızca insanları bir araya getirmekle kalmaz aynı zamanda bir araya gelen insanların her türlü konu hakkında demokratik bir biçimde fikir alışverişinde bulunmalarına da olanak sağlar. Böylelikle bireyler kendilerini rahat ve özgür hissettikleri ortamlarda sağlam bağlar oluşturarak çeşitli faaliyetlerde de bulunabilme imkanına kavuşurlar. Prekarya sınıfı, içerisinde bulunduğu çeşitli zorlukları katılımcı kültür olgusunun merkezde yer aldığı ve ağlar oluşturma mantığına dayalı oluşturacakları örgütlenmeler aracılığıyla aşma olanağına sahiptir.

Betimsel yöntem olarak netnografinin kullanılmış olduğu bu çalışma, freelance çalışanlar özelinde prekarya sınıfını katılımcı kültür olgusu çerçevesinde ele alarak, prekaryada sınıf bilinci oluşturma üzerinde nasıl bir etkisi olduğu betimlenmiştir. Nitekim elde edilen bulgular ışığında katılımcı kültür olgusunun prekarya sınıfında sınıf bilinci oluşturma üzerinde etkisi olduğu ortaya konmuştur. Bu doğrultuda öne sürülen hipotezler doğrulanmıştır. Prekarya ve katılımcı kültür olguları bağlamında ileride yapılması planlanan çalışmalarda prekaryanın farklı alt demografik grupları inceleyip karşılaştırmalı çalışmalar yapılarak alana katkı sağlanması hedeflenmektedir. Nitekim bu çalışma, prekarya sınıfı ve sorunlarının, 21. yüzyılın en önemli konularından biri olarak varlığını koruyacağı öngörüsüyle iletişim perspektifinde çalışmaların artarak sürdürülmesine bir başlangıç olması umuduyla gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- AKGÜL, Deniz (2020). Gösterişçi tüketim ile benlik genişleten #pembegelinler: Netnografi uygulaması. *Nitel Sosyal Bilimler*, 2(1), 40-59.
- ALLEN, Kieran (2014). The precariat: New class or bogus concept?. *Irish Marxist Review*, 3(9), 43-53. <http://irishmarxistreview.net/index.php/imr/article/view/111/121>
- ALLEN, Martin – AINLEY, Patrick (2011). The precariat: the new dangerous class, *International Studies in Sociology of Education*, 21(3), 255-261.

- ANTTIROIKO, Ari (2016). Networks in context: the concept of network in Manuel Castells' theory of the network society. *Theoretical And Practical Research In The Economic Fields*, 6(1), 67-80. <https://journals.aserspublishing.eu/tpref/article/view/256>
- ARSLAN, Ali (2004). Temel Sorunları ve Açılımları ile Sınıf Teorisi, Sınıf Bilinci ve Orta Sınıflar. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 126-143. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/252027>
- ATEŞALP, Selin - BAŞLAR Gülşah (2015). Katılımcı Kültür Tartışmaları Ekseninde Sosyal Medyada Diziler: Kardeş Payı Örneği. *Intermedia International E-journal* , 2 (1) , 158-180 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/intermedia/issue/8644/107919>
- AYDOĞDU, Raşit., KARAMUSTAFAOĞLU, Orhan., BÜLBÜL, Şahin (2017). Akademik Araştırmalarda Araştırma Yöntemleri ile Örneklem İlişkisi: Doğrulayıcı Doküman Analizi Örneği , *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 556-565.
- AYMAZ, Göksel (2018). İletişim Araçlarının Toplumsal Tarihi İçin Bir Giriş, *Global Media Journal TR Edition*, 8 (16), 124-139.
- BANG, Henrik – ESMARK, Anders (2009). Good Governance in Network Society: Reconfiguring the Political from Politics to Policy, *Administrative Theory & Praxis*, 31(1), 7-37.
- BAŞARAN, Anıl (2017). Adam Smith ve Karl Marx'ın Düşüncelerinde Sınıf Kavramının Yeri. *Politik Ekonomik Kuram* , 1 (1) , 214-237.
- BAUMAN, Zygmunt (2013). *Sosyolojik Düşünmek*, 8.basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- BEYAZPERDE, <http://www.beyazperde.com/filmler/film-211250/>, Erişim Tarihi:17.07.2020.
- BEYAZPERDE, <http://www.beyazperde.com/filmler/film-258374/>, Erişim Tarihi:20.07.2020.
- BOURDIEU, Pierre (2006). *Karşı Ateşler*,1.basım, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları
- BOZKURT, Veysel. *Endüstriyel ve Post- Endüstriyel Dönüşüm*, (3.b.). Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2014
- BUTTEL, Fredercik H - FLINN, William (1979). Sources of Working Class Consciousness. *Sociological Focus*, 12 (1), 37-52. <https://www.jstor.org/stable/20831106>
- CASTELLS, Manuel (2013a). *Enformasyon Çağı: Ekonomi Toplum ve Kültür Birinci Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi*, (çev) Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- CASTELLS, Manuel (2013b). *Enformasyon Çağı: Ekonomi Toplum ve Kültür İkinci Cilt: Kimliğin Gücü*, (çev)Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- CASTELLS, Manuel (2013c). *Enformasyon Çağı: Ekonomi Toplum ve Kültür Üçüncü Cilt: Bin Yılım Sonu*, (çev) Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- ÇAYCI, Berk – KARAGÜLLE, Ayşegül (2014). Mobil iletişim teknolojileriyle değişen örgütlenme biçimleri: Ağlarda örgütlenen toplumsal hareketler, *Journal of Yasar University*, 9(36), 6261-6380.
- ÇETİN, Şükriye (2019). Katılımcı Kültür Olgusu Bağlamında Sosyal Medya Ve Çevrimiçi Topluluklar: Netnografik Bir Analiz, Danışman: Ahmet Ayhan, Antalya: Akdeniz Üniversitesi İletişim Anabilim Dalı , Yayınlanmış Doktora Tezi.
- DEUZE, Mark (2006). Ethnic media, community media and participatory culture. *Journalism*, 7(3), 262–280. <https://doi.org/10.1177/1464884906065512>

- DIJK, Jan V (1999). The One-Dimensional Network Society of Manuel Castells. *New Media & Society*, 1(1), 127–138.
- DISCH, Lisa (2011). Tea Party Movement: The American ‘Precariat’? *Representation* 47 (2), 123–135. <https://doi.org/10.1080/00344893.2011.581057>
- DRUCKER, Peter (1993). *Kapitalist Ötesi Toplum*. (B. Çorakçı, Çev.) İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- ERDOĞAN, İlker (2018). Türkiye’de Freelance Gazetecilerin Perspektifinden Freelance Gazetecilik: Profesyonel Kimlik, (Dez)avantajlar ve Sorunlar. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (29), 31-56. <https://doi.org/10.16878/gsuilet.500035>
- EVANS, Geoff (1992). Is Britain A Class-Divided Society? A Re-Analysis and Extension Of Marshall Et Al.’s Study Of Class Consciousness. *Sociology*, Vol. 26, No. 2, 233-258. <https://doi.org/10.1177/0038038592026002007>
- FUCHS Christian (2016). *Sosyal Medya: Eleştirel Bir Giriş*. Ankara: Nota Bene Yayınları.
- GIDDENS, Anthony (1999). *İleri Toplumların Sınıf Yapısı*. Ömer Baldık (Çev.). İstanbul: Birey.
- GÜNERİGÖK, Mustafa (2018). Prekarya Sosyolojisi: Ücretli Öğretmenler Örneği. *Din Ve Bilim-Muş Alparslan Üniversitesi İ.İ.F. Dergisi*, 1(2), 138–156. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dinbil/issue/40962/504328>
- HEATON, Tim B. (1987) Objective Status and Class Consciousness. *Social Science Quarterly*. 68 (3), 611-620. <https://digitalcommons.unl.edu/ejasljournal/58>
- İKLİM HABER, <https://www.iklimhaber.org/kuresel-iklim-grevi-basladi-avustralyada-300-binden-fazla-kisi-toplandi/>, Erişim Tarihi: 17.07.2020.
- İPEK, Melek (2014). Kayıt Dışı İstihdamda Küresel Etkiler ve Sosyal Örüntüler, *Çalışma ve Toplum*, 40 (1), 163-186.
- JENKINS, Henry (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York: New York University Press.
- JONES, W. Andrew (2001). Caring Labour and Class Consciousness: The Class Dynamics of Gendered Work. *Sociological Forum*, 16 (2), 281-299. www.jstor.org/stable/685066
- JORGENSEN, Martin (2016). Precariat – What it Is and Isn’t – Towards an Understanding of What it Does. *Critical Sociology*, 42(7–8), 959–974. <https://doi.org/10.1177/0896920515608925>
- KALLEBERG, Arne (2012). Book review symposium: Guy Standing, The Precariat: The New Dangerous Class, reviewed by Arne Kalleberg. *Work, Employment and Society*, 26(4), 685–686. <https://doi.org/10.1177/0950017012445107>
- KUMAR, Krishan (1995), *From Post-Industrial to Post-Modern Society: New Theories of the Contemporary World*. Oxford: Blackwell.
- KURU, Emin – VAR, Levent (2009). Futbol Seyircilerinin Spor Alanlarındaki Saldırganlık Davranışları Hakkında Betimsel Bir Çalışma (Kırşehir İli Örneği), *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 141-153.
- LANDECKER, Werner (1963). Class Crystallization and Class Consciousness. *American Sociological Review* 28 (2), 219-229. <https://www.jstor.org/stable/2090609>

- LARSON, James – PARK, Jaemin (2014). From developmental to network state: Government restructuring and ICT-led innovation in Korea, *Telecommunications Policy*, 38(4), 344–359.
- LEVINE, Rhonda (Ed.) (2006). *Social Class and Stratification: Classic Statements and Theoretical Debates*. Washington: Rowman& Littlefield Publishers.
- LUKACS, Georg (2014). *Tarih ve Sınıf Bilinci*. Yılmaz Öner (Çev.). İstanbul:Belge
- MACINNES, John (2006). Castells' Catalan routes: Nationalism and the sociology of identity. *British Journal of Sociology* 57:677–698. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2006.00131.x>
- MASUDA, Yoneji (1981). *The Information Society as Postindustrial Society*. Bethesda MD: World Futures Society.
- NEILSON, Brett – ROSSITER, Ned (2008). Precarity as a Political Concept, or, Fordism as Exception, *Theory, Culture & Society*, 25, 51-72.
- OFİSSİZLER, <https://ofissizler.com/bize-katil/>, Erişim Tarihi:17.07.2020.
- OFİSSİZLER,<https://ofissizler.com/evindeyken-de-yalniz-kalma-baloncuka-merhaba/>, Erişim Tarihi:17.07.2020.
- OFİSSİZLER, <https://ofissizler.com/kimdir/>, Erişim Tarihi: 22 Mart 2020
- OFİSSİZLER, <https://twitter.com/ofissizler/status/1123191215258832896?s=20>, Erişim Tarihi: 17.07.2020.
- OFİSSİZLER, <https://www.instagram.com/p/B211jKOAwP8/>, Erişim Tarihi: 18.07.2020.
- OGUNSOLA, L. A (2005). Information and Communication Technologies and the Effects of Globalization: TwentyFirst Century “Digital Slavery” for Developing Countries—Myth or Reality? *E-JASL 1999-2009 (volumes 1-10)*. 58.
- OĞUZ, Şebnem (2014). Tekel Direnişinin Işığında Güvencesiz Çalışma/Yaşama: Proletaryadan "Prekarya"ya mı?. *Mülkiye Dergisi*, 35 (271), 7-24 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/271/662>
- OLLMAN, Bertel. (1972). Towards Class Consciousness Next Time: Marx and the Working Class. *Politics and Society*, 3, 1-24. <https://doi.org/10.1177/003232927200300101>
- ONAT, Semra (2017). Yakınsama kültürü ve online çevreci katılım: Greenpeace, TEMA Vakfı, Karadeniz İsyandır Platformu Üzerinde Bir Araştırma, *Global Media Journal: Turkish Edition*, 8(15), 276-304.
- ONWUEGBUZIE, Anthony – COLLINS, Kathleen (2007). Typology of mixed methods sampling designs in social science research. *The Qualitative Report*, 12(2), 281-316.
- ÖNGEN, Tülin (2006). *Marksist Sınıf Kavramının ve Sınıf Analizinin Ayırt Edici Özellikleri*. II. Sınıf Çalışmaları Sempozyumu: Türkiye’yi Sınıf Gerçeğiyle Anlamak. 1.basım, İstanbul, SAV ve TUSAM Yayınları.
- ÖZGÖKÇELER, Serhat – BIÇKI, Doğan (2010). *Özürlülerin Sosyal Dışlanma Boyutları: Bursa ve Çanakkale Örneklerinden Yansıyanlar*, II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu, Denizli, 217-243.
- ÖZKURT, Cem (2018). Yeni Krizler Çağı: Çalışmanın İflası ve Prekarya. *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi* , 1 (2) , 111-122 .<https://dergipark.org.tr/tr/pub/butobid/issue/41841/452653>

- PINAR, Ezgi (2009). Working Class Formation In The Democrat Party Period: Evaluating Class Consciousness Through Trade Union Publications (Yüksek Lisans Tezi). ODTÜ/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi. (Tez no: 250581)
- PLATMAN, Kerry (2004). 'Portfolio Careers' and the Search for Flexibility in Later Life. *Work, Employment and Society*, 18(3), 573–599. <https://doi.org/10.1177/0950017004045551>
- POFELDT, Elaine (2017). Are We Ready For A Workforce That is 50% Freelance?. <https://www.forbes.com/sites/elainepofeldt/2017/10/17/are-we-ready-for-a-workforce-that-is-50-freelance/#26d306593f82> Erişim Tarihi: 12 Mart 2020.
- ROSENBERG, Morris (1953). Perceptual Obstacles to Class Consciousness. *Social Forces*, 32, 22-27. <https://www.jstor.org/stable/2572853>
- RULE, James.B- BESEN, Yasemin. (2008). The once and future information society. *Theory and Society* 37: 317-342. <https://doi.org/10.1007/s11186-007-9049-6>
- SKOCZYLAS, Tomasz & MROZOWICKI, Adam (2012) The precariat: the new dangerous class, by Guy Standing, *Labor History*, 53:4, 588-589, <https://doi.org/10.1080/0023656X.2012.731853>
- STANDING, Guy (2014), *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf*. Ergin Bulut (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları
- STOREY, Margaret., ZAGALSKY, Alexey., FILHO, Fernando., SINGER, Leif., GERMAN Daniel (2017). How Social and Communication Channels Shape and Challenge a Participatory Culture in Software Development.. *IEEE Trans. Software Eng.*, 43, 185-204.
- THOMPSON, Edward P (2004). *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu*. Uygur Kocabaşoğlu (Çev.). İstanbul: Birikim.
- TOFFLER, Alvin (2008). *Üçüncü Dalga*. S, Yeniçeri (Çev.). İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- TOMBLESON, Bridget - WOLF, Katharina (2017). Rethinking the circuit of culture: How participatory culture has transformed cross-cultural communication. *Public Relations Review*, 43(1), 14–25. <https://isidl.com/wp-content/uploads/2017/09/E4804-ISIDL.pdf>
- TUĞAN, Nuray (2017). Ağ anlatının yükselişi: Son dönem Hollywood ve Türk sinemasında farklı anlatım biçimleri, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5 (2), 1024-1044.
- TÜRK DİL KURUMU (2006). Türkçe Sözlük (Genişletilmiş Baskı). Ankara: TDK.
- VALLAS, Steven (1987) The Labour Process as a Source of Class Consciousness: A Critical Examination. *Sociological Forum*, 2 (2), 237-256. www.jstor.org/stable/684473
- VATANSEVER, Aslı (2013). Prekarya Geceleri: 21. Yüzyıl Dünyasında Geleceği Olmayan Beyaz Yakalılıkların Rüyası. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2), 1-20 <https://dergipark.org.tr/pub/euljss/issue/6284/84331>
- VATANSEVER, Aslı (2016). Proletarya ile Orta Sınıf Arasında: Siyasi Aktör Olarak Prekarya. *Türkiye 'de Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik* (Lütfi Sunar ed.), sf. 163-194, Ankara: Matbu.
- WALLACE, Michael - JANUSBAL, Azamat (2004). Finding Class Consciousness in the New Economy. *Research in Social Stratification and Mobility*, 20, 385-421.
- WEBSTER, Frank (2006). *Theories Of The Information Society* (3.b.). Oxford: Routledge.

- WRIGHT, Erik Olin (2005). *Approaches to Class Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WRIGHT, Erik Olin (2016). *Sınıflar*. Selma Toral (Çev.). İstanbul: NotaBene
- YAYLAGÜL, Levent (2018). Enformasyon Toplumunun Ekonomi Politikası, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı: 46, 20-39.
- YEŞİLMEN, Halit (2019). Doğa ve Kültür İlişkisi Açısından Dijitalizm ve Mouse Krizi, *Akademik Araştırma ve Dayanışma Derneği Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 33, 97-124.
- YILMAZ, Alper (2020). Radyo ve Sosyal Medya Yakınsaması: TRT Radyo ve TRT FM'in Facebook ve Twitter Pratikleri, *TRT Akademi*, 5 (9), 28-51.
- YILMAZ, Çetin (2013). İşçi Sınıfı Bilinci Üzerine Güncel Yaklaşımlar. *Çalışma ve Toplum*, 3, 347-374. <http://calismatoplum.org/sayi38/yilmaz.pdf>.
- YILMAZ, Malik (2013). Küreselleşmenin Oluşumuna Zemin Hazırladığı Yeni Ekonomik Anlayış: Bilgi Ekonomisi. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 241-253.
- Yİ, Erika (2018). Producers, Sponsors and Fans of Tiger & Bunny: A Case Study of the Flow of Media Content in Convergence Culture. <https://doi.org/10.31235/osf.io/knsug>
- YÜKSEL, Hakan (2015). Enformasyon Toplumu ve İnsan: Avrupa Birliği Politika Belgelerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi, *Amme İdaresi Dergisi*, 48(2), 37-71.
- ZINGRAFF, Rhonda- SCHULMAN, Michael (1984) Social Bases of Class Consciousness: A Study of Southern Textile Workers With a Comparison by Race. *Social Forces*, 63, (1), 98-116. <https://www.jstor.org/stable/2578860>